

mu a . c a s . c z

Zpravodaj Masarykova ústavu
a Archivu Akademie věd ČR, v.v.i.

2014

Z vědeckého života

Výzkumná činnost

Archivní činnost

Specifika editorské práce na příkladu korespondence TGM

Jan Rychlík: Také něco musím přenechat mladším silám

Robert Luft: Bez matematiky to nejde

Výběrová anotovaná bibliografie

Ediční řady a časopisy

Obsah

Editorial	2
Z vědeckého života	3
<i>Konference a semináře</i>	3
<i>Přednášky</i>	9
<i>Výstavy</i>	9
<i>Ocenění a jubilea</i>	10
<i>Nekrology</i>	12
Výzkumná činnost	15
Archivní činnost	18
Specifika editorské práce na příkladu korespondence TGM	21
Také něco musím přenechat mladším silám.	
Rozhovor s Janem Rychlíkem	23
Rozhovor s Robertem Luftem	26
Výběrová anotovaná bibliografie	30
Ediční řady a časopisy	37
Personální složení a struktura	
Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd, v. v. i.	39

Vážení čtenáři,

na následujících stránkách Vám opět přinášíme přehled toho nejdůležitějšího, co se v uplynulém roce odehrálo v Masarykově ústavu a Archivu AV ČR.

Tradičně nejobsáhlejší je rubrika *Z vědeckého života*, ve které komentujeme početné loňské konference, semináře, přednášky a výstavy. Oproti jiným ročníkům jsme bohužel museli přidat smutnou podkapitulu. Připomínáme v ní naše dlouholeté spolupracovníky, podporovatele a přátele, s nimiž jsme se v nedávných měsících navždy rozloučili. Rubrika *Archivní činnost* seznamuje s novinkami archivních oddělení a je doplněna přílohou, která jejich aktivity převádí do řeči čísel a faktů. Samostatný článek věnujeme editorské práci, na příkladu korespondence TGM se slovanským světem objasňujeme její specifika a náročnost. V rozhovorech představujeme dosavadní výsledky a plány našich dvou kolegů, jubilanta Jana Rychlíka a nositele čestné oborové medaile Františka Palackého Roberta Lufta. Jako každoročně pak shrnujeme ukončené i probíhající grantové projekty a těší nás, že ve srovnatelné míře jako v letech minulých můžeme uvádět aktuální monografie a studie, vzešlé z našeho pracoviště.

Z vědeckého života

Konference a semináře

■ K uctění památky a odkazu profesora Jaroslava Krejčího, jehož úmrtí připomínáme v jedné z dalších rubrik, uspořádal Badatelský nadační fond Anny a Jaroslava Krejčích a MÚA AV ČR 28. května 2014 **vzpomínkové kolokvium** v Lannově vile. V jeho úvodu nastínil Josef Tomeš (MÚA) životní osudy a mnohostranné dílo profesora Krejčího a zhodnotil jeho vědeckou, kulturní i politickou činnost ve vlasti i v exilu. Následovala vzpomínka paní Olesy Paškové, jež po smrti profesora manželky vedla jeho domácnost, na soukromý život profesora Krejčího a na jeho lidský profil. Šéfredaktor Jindřich Beránek přiblížil Krejčího národohospodářské dílo a jeho postoje k aktuálním otázkám světové ekonomiky, Jiří Malínský (Masarykova demokratická akademie) shrnul Krejčího politické aktivity v Československé sociální demokracii ve vlasti i v exilu, Milena Josefovičová (MÚA) charakterizovala obsah písemné pozůstalosti Jaroslava Krejčího a Rudolf Kučera (MÚA), první laureát Ceny Jaroslava Krejčího, se podělil o své reflexe z četby stěžejního profesora díla *Postižitelné proudy dějin*.

V závěru vzpomínkové části seznámil Josef Tomeš přítomné s úmyslem Badatelského nadačního fondu Anny a Jaroslava Krejčích vydat v roce 2016, kdy uplyne sto let od profesora narození, pamětní

sborník, a vyzval všechny přátele a spolupracovníky profesora Krejčího i čtenáře a znalce jeho díla, aby do něj adekvátně přispěli. Vzpomínkové kolokvium bylo uzavřeno projekcí videozáznamu Krejčího přednášky *Česká zkušenost 20. století*, pronesené v Lannově vile v říjnu 2008.

■ Ve dnech 30. – 31. května 2014 se za spolupořadatelství našeho ústavu a Katedry německých a rakouských studií Institutu mezinárodních studií FSV UK uskutečnila konference **Between Politics and Culture: New Perspectives on the History of the Bohemian Lands and the First Czechoslovak Republic (1880s–1930s)**. Jejím cílem bylo představit aktuálně probíhající inovativní projekty českých i zahraničních badatelů k dějinám českých zemí od konce 19. století do začátku druhé světové války. Konference byla jedním z výsledků projektu Grantové agentury ČR Edvard Beneš, Německo a Němci a obsahově ji připravili Ines Koeltzsch (MÚA) a Ota Konrád (FSV UK).

Bouřlivé historické období od konce 19. století do druhé světové války bylo v české a částečně i zahraniční historiografii dosud zkoumáno hlavně z perspektivy tradičně pojatých politických dějin, dějin událostí nebo ekonomických a sociálních dějin a výzkumu chyběl hlubší otisk současných metodologických přístupů. Tento deficit aktuálně představují kulturně historické inspirace nebo transnacionální přístupy rozměňující jednorozměrnou sebezahleděnost národních narativů. Po roce 1989 navíc výzkum ovlivnily dvě vzájemně se posilující tendence: na jednu stranu se zmenšil badatelský zájem o toto období ve prospěch nejnovějších dějin a na druhou stranu se objevily sklony období první Československé republiky romantizovat jako „zlatý věk“ moderních českých dějin.

V osmi tematických panelech, které zahrnovaly celkem osmnáct referátů, se referujícím podařilo přesvědčivě ukázat, že období českých dějin od konce

19. století do druhé světové války nabízí řadu nezpracovaných témat nebo nevyzkoušených postupů, které mají potenciál zpřesnit odpovědi na podstatné otázky k dějinám tohoto regionu. Uplatňováním aktuálních metodologických postupů se rozšiřuje spektrum výzkumných otázek a otevírá se možnost nacházení originálních badatelských výsledků.

Již první panel, věnovaný otázkám politické kultury první republiky z komparativní perspektivy, vyvolal diskusi o schopnosti a míře integrace politického systému první republiky. Další dva panely se zaměřily na transnacionální aktéry působící v první republice (družstva, YMCA, Rockefeller Foundation) i na vnitřní přenos idejí pokroku a demokracie, konstitutivních pro sebeporozumění republiky, na příkladu výstavby nových železničních tratí na Slovensku. Sřetávání místního s cizím a novým tematizoval, jakkoli v jiném kontextu, i příspěvek věnovaný výstavám „divochů“ v Praze na přelomu 19. a 20. století, podobně jako referát o hledání mimoevropských prostorů pro převážně hospodářskou expanzi v letech 1890–1938. Referáty v dalších panelech byly věnovány konstruktivnímu mateřství a národa, zkušenosti první světové války na české „domácí frontě“ či novému pohledu na soužití Čechů a Němců po roce 1918, který se opíral o regionální a komparativní perspektivu. Poslední panel, věnovaný „Social Engineering“, tematizoval systémy kontroly a disciplinace ze strany státních institucí.

Diskuse po jednotlivých příspěvcích i diskuse závěrečná ukázaly, že dějiny českých zemí v období od konce 19. století až do poloviny 20. století nemusí být považovány za již uzavřenou oblast historického zájmu. Na rozdíl od koncentrace na tradiční politické, sociální a hospodářské dějiny, které byly završeny významnými syntézami, se pro nový zájem o toto období nabízí především perspektiva regionálních dějin a mikrohistorie, komparace, transnacionálních dějin i globálních přístupů. V tomto kontextu poukázala konference i na řadu bílých míst, jakými jsou například závaznost kategorie národ pro široké vrstvy obyvatelstva hluboko po začátku 20. století a fenomén národní indifferencie či problém kontinuit a diskontinuit mezi politickými mezníky, jakým byl především rok 1918.

Potřebná historizace dějin tohoto období, především pak první republiky, může také znovu otevřít otázku jejích integrativních schopností a potenciálu – tentokrát však již bez souvislosti s aktualizujícím vyzdvihováním této „vzorové demokracie“, jako tomu bylo v devadesátých letech 20. století, či naopak s podobně dobově a politicky podmíněným zatracováním této „vadné konstrukce“ především v části německé bohemistiky druhé poloviny 20. století.

■ MÚA AV ČR, Money Club České spořitelny a Národní klub v Praze uspořádaly 30. června 2014 v Lannově vile symposium **Odkaz rodiny Lannovy**. S referáty, které se týkaly historie této významné podnikatelské rodiny a jejího přínosu pro hospodářský i kulturní vývoj českých zemí, vystoupili Josef Tomeš (MÚA), Miroslav Kunštát (MÚA) a Milan Hlavačka (HiÚ).

■ MÚA AV ČR a Památník národního písemnictví uspořádaly 30. září 2014 v Lannově vile mezioborový seminář **Politici, umělci a vědci ve veřejném prostoru na přelomu 19. a 20. století, v němž byly představeny** východiska, cíle a dosavadní výsledky společného grantového projektu Modernismus – Machar – Masaryk: myšlení, tvorba a jednání, který v uvedených institucích řeší Helena Kokešová (MÚA) a Petr Kotyk (LA PNP).

Na přelomu 19. a 20. století procházela česká společnost významným přerodem, kdy docházelo k osamostatňování a profesionalizaci politiky, vědy i umění. S prosazujícím se masovým charakterem politiky se dařilo propojit organizační stranickou strukturu s nově vytvářenou členskou základnou. Zároveň probíhal proces restrukturalizace stranického spektra, v němž se nově uplatňovaly jak vznikající zájmové strany, tak dosud mimo parlament stojící sociální demokracie. V tomto přerodu měl zásadní význam postoj mladých spisovatelů, básníků a uměleckých kritiků, kteří vedli od osmdesátých let 19. století spor s národními ideály, přehodnocovali poměr mezi uměním a společností, prosazovali nezávislost umění na vnějších požadavcích, zejména národně vzdělávacích. Přestože se umělecká moderna ke stranické politice stavěla

kriticky a odmítala ideologickou manipulaci, hledala řada jejích představitelů způsoby veřejného působení při zachování zásadních požadavků kriticismu a individualismu vytknutými již T. G. Masarykem.

Seminář se zabýval postoji politiků, umělců a vědců k činnosti ve veřejném prostoru, střetáváním i spoluprací profesionálních politiků-straníků a intelektuálů, jejich strategiemi ovládnutí veřejného prostoru. Předmětem zájmu byly především výrazné osobnosti, které se již před sklonkem století začaly prosazovat ve veřejném životě. Na semináři vystoupili domácí i zahraniční badatelé, mj. Johannes Gleixner (Ludwig-Maximilians-Universität München), který se věnoval T. G. Masarykovi jako symbolu vědecké estetiky v politice, nebo Kurt Ifkovits (Österreichisches Theatermuseum), zabývající se otázkou vídeňské moderny a osobností Huga von Hofmannsthal. Helena Koke-

šová a Lucie Merhautová (MÚA) přiblížily podobu a etapy vztahu T. G. Masaryka a Josefa Svatopluka Machara a na tomto příkladu řešily otázku dobového individualismu v moderně a politice. V širších, zejména literárně historických souvislostech pak sledované problémy představili Klára Novotná (FF JČU) – Růžena Svobodová, F. X. Šalda a manifest Česká moderna, Michal Topor (Institut pro studium literatury) – Josef Svatopluk Machar a Jan Jakubec mezi literaturou a politikou, Petra Ježková (Institut umění - Divadelní ústav) – Josef Svatopluk Machar a Božena Viková-Kunětická. Angažovanost J. S. Machara v ČAVU se zabýval Martin Franc (MÚA). Petr Kotyk (LA PNP) shrnul korespondenci Františka Kupky J. S. Macharovi z let 1900–1911 a možnosti, které tento pramen skýtá badatelům.

■ MÚA AV ČR ve spolupráci s FF UK a Philosophische Historische Fakultät, Universität Innsbruck zorganizoval 24. – 25. října 2014 mezinárodní konferenci **Climax or Beginning? Modernity, Culture, Central Europe and the Great War.**

Otázky a programové zadání připravil konferenční výbor složený z badatelů, kteří se výzkumem první světové války systematicky zabývají: Gunda Barth-Scalmani (Universität Innsbruck), Ivan Šedivý (FF

UK) a Rudolf Kučera (MÚA). Jejich záměrem bylo ukázat, že současná historiografie by neměla ustrnout na zavedených interpretačních klišé, která často jen rozmělnují tezi o první světové válce jako prvotní a klíčové katastrofě celého 20. století nebo hodnotí válku jako vyvrcholení a důsledek duchovních a kulturních krizí západní modernity.

Organizátorům konference se podařilo položit širší paletu otázek a interpretačních postupů, zakomponovat pohledy dalších disciplín a věnovat pozornost historickým aktérům v různých sférách sociálního života: kulturní, politické, náboženské, sociální a ekonomické. Jednotliví referenti představili současné výzkumy týkající se více i méně známých regionů střední Evropy a různých sociálních skupin žijících zde na začátku 20. století.

První blok konferenčního jednání byl věnován tématu gender a válka. Libuše Heczková (FF UK) a Marie Bahenská (MÚA) ukázaly, jak se za války v české společnosti posouvalo ženské vnímání genderových rolí. Gabriela Dudeková (SAV) sledovala dopady války na život dětí v Uhrách, a to jak v materiální každodennosti, tak v dětském životním světě. Vizualizace chlapců i dívek oblečených do uniformy vojáků či ošetřovatelek měla připravit školní dorost na role, které se od nich za několik let budou očekávat. Dagmar Wenzing (University of Oxford) sledovala životní osudy Rosiky Schimmerové, maďarské pacifistky a sufražetky židovského původu. Po vypuknutí války zůstala v Londýně, kde začala agitovat za ukončení války a stala se viceprezidentkou Ženské mezinárodní ligy za mír a svobodu. Další blok se zabýval církví a náboženskými otázkami. Tomáš W. Pavlíček (MÚA) mapoval, jak se odlišovaly náboženské praktiky v jednotlivých regionech v Čechách v předvečer války. Pravidelná účast na mši se lišila podle profesí, zaměstnaneckých podmínek, životního standardu konkrétních sociálních skupin. Miha Simac (Univerza v Ljubljani) se věnoval úloze slovinských kněží, kteří působili jako vojenští kaplani v rakousko-uherské armádě. Dostávali se tak do konfliktu loajalit k habsburskému státu na jedné straně a k vlastnímu národnímu hnutí na straně druhé. Marek Šmíd (FF JČU) sledoval postoje římské kurie k válčícím evropským státům a k jednotlivým národním katolicismům ve střední Evropě. Ve třetím panelu prvního dne Rudolf Kučera rozvíjel otázku proměn loajalit ve střední Evropě. Referát Michala Frankla (Židovské muzeum v Praze) a následná diskuse analyzovaly diskurzivní konstrukci „židovské otázky“ v Československu. Židovská společnost v Čechách prošla v závěru 19. století velkou transformací a modernizací, což dalo rysy jejich loajalitě k novému poválečnému státu.

Druhý konferenční den byl zahájen panelem, který se věnoval specifickému postavení věd a umění ve

válečném konfliktu. Maciej Górny (Instytut Historii PAN) prezentoval výzkum k roli psychiatrie v bojích na východní frontě a Reinhard Jöhler (Universität Tübingen) poskytl komparativní případ válečné antropologie. Oba referenti se shodli, že válečný konflikt otevřel v případě těchto vědeckých oborů zcela nové možnosti bádání i instrumentalizace jeho výsledků pro válečnou mašinérii. Matthew Lungerhausen (Winona University) ve svém příspěvku na příkladu amatérských fotografií pořízených maďarskými vojáky mapoval proměnu fotografie jako jednoho z ústředních médií pro reprezentaci bojiště. Závěrečný panel se věnoval otázkám mobility a migrace jako dalším z ústředních fenoménů, které během války přerostly do masových rozměrů. Serhiy Choli (Užgorodskij Nacionalnij Universitet) analyzoval za války zmasovělou praxi velkých populačních přesunů a jejich dopadu na meziválečnou dobu. Helena Trnková (Université de Montpellier) v posledním referátu konference rekonstruovala z válečných deníků a memoárů českých vojáků specifickou zkušenost s doposud nepoznanou mobilitou.

Konference přinesla setkání odborníků z celkem devíti zemí. Uvolněný časový harmonogram poskytl dostatek času diskusi a celé setkání tak bylo vítanou příležitostí pro mezinárodní dialog o příčinách i dopadech jedné z největších katastrof moderních dějin.

■ MÚA AV ČR ve spolupráci s PF UK a Archivem hlavního města Prahy uspořádal ve dnech 4. – 6. listopadu 2014 mezinárodní vědeckou konferenci nazvanou **Formování vědního oboru národních právních dějin ve střední Evropě**. Konference se konala u příležitosti stého výročí úmrtí zakladatele české právní historiografie profesora Jaromíra Čelakovského. Tuto osobní stránku vyzdvihl ostatně i podtitul konference Pocta prof. Jaromíru Čelakovskému (1846–1914). Třídenního jednání v Lannově vile se zúčastnilo 29 referentů z České republiky, Německa, Rakouska, Polska a Slovenska. Pozvání přijali i četní zástupci potomků J. Čelakovského. Jednání zhodnotilo nejen Čelakovského vědecké a profesní působení (historik, právní historik, archivář hlavního města Prahy, editor historických pramenů), ale i jeho politické aktivity v rámci mlado-

Potomci rodiny Čelakovských

české strany, resp. poslaneckých sněmoven českého sněmu a říšské rady. Patřičný prostor pak byl vyhrazen i příspěvkům zabývajícím se širší rodinou J. Čelakovského, jak jeho rodiči Antoníí Rajskou a Františkem L. Čelakovským, tak jeho bratrem prof. Ladislavem Čelakovským, zakladatelem moderní české botaniky. Příspěvky věnované osobě J. Čelakovského pak byly zasazeny do širšího oborového a dobového kontextu a organizátoři plánovitě usilovali o dosažení odpovídajícího komparativního momentu na příkladu srovnání s vývojem národních právních historiografií v okolních střeoevropských státech. Vybrané referáty budou v podobě časopiseckých studií publikovány v časopise Právněhistorické studie.

■ Dne 21. listopadu 2014 uspořádal MÚA AV ČR v prostorách archivu seminář na téma **Centralizace a regionalizace ve vědě v 50. a 60. letech 20. století v Československu a dalších zemích střední**

a východní Evropy. Seminář je součástí výzkumného projektu Univerzita Karlova a Československá akademie věd. InSTITUTE vědy a vysokoškolské vzdělanosti v proměnách vědy a politiky v letech 1945–1968, podpořeného Grantovou agenturou ČR, který společně řeší ÚDAUK a MÚA AV ČR. Hlavní téma konference – proměny ve struktuře a organizaci vědy a vědeckých institucí v Československu, které spojovalo všechny bloky a jednotlivé příspěvky, nastínil v úvodním projevu Martin Franc (MÚA). Zdůraznil přenesení těžiště vědecké práce na nově vzniklou ČSAV a síť jejich pra-

covišť, výrazné posílení pražského centra, a naopak útlum v mnoha regionech, kde se začalo bádání po druhé světové válce slibně rozvíjet.

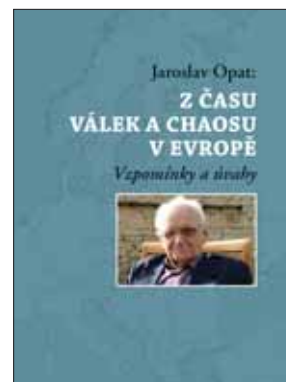
Pracovní setkání bylo rozděleno do čtyř hlavních bloků, které zahrnovaly problematiku centralizace vědy v rámci ČSAV, osudy univerzitní vědy a srovnání centralizačních snah ve střední Evropě na příkladu vzniku a vývoje akademií věd na Slovensku, v NDR a v Rakousku. V prvním bloku byly jako příklad konstituování akademie věd předneseny dva příspěvky k vývoji jednotlivých výzkumných ústavů, které se v roce 1952/1953 začlenily na základě rozhodnutí „shora“ do struktury akademie. Emílie Těšínská (ÚSD) se věnovala

la proměnám zakotvení jaderných výzkumů a Adéla Jünová Macková (MÚA) sledovala vývoj Slovanského a Orientálního ústavu od ukončení druhé světové války do roku 1952. Následující blok byl věnován tématům úzce svázaným jak s akademií věd, tak s vysokými školami. Radek Soběhart (MUP) přednesl příspěvek o dějinách Ekonomického ústavu ČSAV v souvislosti se snahou o centralizaci ekonomického vzdělávání v Československu v 50. letech 20. století. Na něj pak navázal Jiří Šoukal (FF UK), který se zabýval vztahem mezi ČSAV a vysokými školami v rámci chemického výzkumu v 50. a 60. letech 20. století. Třetí blok byl vyhrazen problematikou otázkám vysokých škol. Petr Cajthaml (ÚDAUK) nastínil plány na úpravu sítě vysokých škol a Petr Svobodný (ÚDAUK) porovnával vysokoškolskou výuku medicíny a lékařskou vědu v sovětském bloku ve 40. až 60. letech 20. století. V posledním bloku vystoupili se svými příspěvky dva zahraniční kolegové. Zuzana Hasáková (SAV) představila vývoj Slovenské akademie věd a její centralizační snahy v 50. a 60. letech 20. století a zaměřila se též na komplikované vztahy mezi ČSAV a SAV. Rosemarie Burgstaller (ÖAW) prezentovala výzkum problematiky vývoje Rakouské akademie věd v letech 1945–1965, sledovala centralizační tendence a otázku politického vlivu na vědecké směřování této instituce. Pracovní seminář zakončil Miroslav Kunštát (MÚA) s příspěvkem k vývoji Akademie věd v NDR.

■ Centrum střeoevropských studií (společné pracoviště vysoké školy CEVRO Institut, o. p. s., a MÚA AV ČR) a Centrum transatlantických vztahů uspořádaly 14. listopadu 2014 konferenci nazvanou **70 let Mezinárodního měnového fondu: střeoevropské souvislosti a nové výzvy**. Konference byla rozdělena do několika tematických bloků. Zahájily ji referáty Antonie Doležalové (CEVRO) o Janu Viktorovi Mládkovi a střední Evropě v MMF a Ilony Bažantové (PF UK) na téma Zrod MMF: Neakceptovaný Keynesův návrh Clearingové unie a její hodnocení českým keynesiáncem Josefem Mackem. Následovaly bloky věnované vztahu Mezinárodního měnového fondu a Československa s důrazem na události, osobnosti a perspektivy. Konference byla zakončena setkáním účastníků v Museu Kampa.

■ **Přátelské setkání s doc. Jaroslavem Opatem, DrSc.** Bývalí i současní zaměstnanci Ústavu T. G. Masaryka a MÚA AV ČR si na slavnostním podvečeru 19. listopadu 2014 připomněli devadesáté narozeniny prvního ředitele Masarykova ústavu AV ČR a člena kuratoria Ústavu T. G. Masaryka. Setkání uvedl Josef Tomeš (MÚA) připomenutím životních osudů a vědeckých zásluh Jaroslava Opata. Sám jubilant poté krátce zavzpomínal na své působení v Masarykově ústavu a připomněl záměry, s nimiž tuto instituci pomáhal obnovovat. Vzpomínkové setkání se konalo v Akademickém konferenčním centru a bylo spojeno s křtem knihy Jaroslava Opata *Z času válek a chaosu v Evropě. Vzpomínky a úvahy* a s prezentací sborníku *Život plný neklidu*, který naopak jemu u příležitosti životního jubilea připravili bývalí spolupracovníci.

■ Masarykovo muzeum v Hodoníně ve spolupráci s MÚA AV ČR a Masarykovou univerzitou v Brně (Kabinet pro studium díla TGM při katedře filozofie MU a Historický ústav FF MU) uspořádaly ve dnech 26. – 27. listopadu 2014 tradiční masarykovský vědecký seminář, konající se již dvacátým rokem, tentokrát na téma **Moderní člověk a náboženství**.

Náboženská otázka byla pro Masaryka jednou ze stěžejních a v různých obměnách se tato myšlenka opakovala při projevech mnohých účastníků celého semináře. Tento seminář poukázal na Masarykův význam v rámci soudobé české a československé religionistiky s přesahujícím střeoevropským významem, ale co bylo ještě důležitější, popisoval role náboženství, víry a jednotlivých církví v moderní společnosti,

kdy význam církví či náboženství byl v mnohém ztracován, ale přesto sehrával velmi podstatnou roli. Seminář byl rozdělen do šesti bloků a probíhal ve dvou dnech, kdy odeznělo více než dvacet příspěvků českých i zahraničních autorů, kteří se snažili celou problematiku zasadit do širších souvislostí.

V prvním bloku se přednášející zabývali klerikalismem a antiklerikalismem v 19. a na počátku 20. století. Zazněly příspěvky mapující vznik politického klerikalismu v 60. letech 19. století (Luboš Velek, MÚA), zabývající se problematikou likvidace papežského státu a reakcí českého duchovenstva na tuto událost (Tomáš Zouzal, FF UK) a referáty zabývající se dalšími ideovými otázkami českého a moravského klerikalismu (Jiří Malý, FF MU). Antiklerikální rovinu pak představily referáty rozebírající sociálně demokratickou stranu a její antiklerikální boj na počátku 20. století (Lukáš Fasora, FF MU) nebo kauzu olomouckého arcibiskupa Theodora Kohna, který musel pro své spory v olomoucké arcidiecézi rezignovat, což bylo využito pro negativní popis tehdejší katolické církve (Jitka Jonová, UP Olomouc).

Druhý blok se chronologicky posunul k otázkám církve, státu a společnosti po první světové válce. Mezinárodní válečný konflikt totiž znamenal nejenom změnu hranic, vznik nových států a likvidaci řady dosavadních státních celků, jako byla například habsburská monarchie, ale došlo i k zásadní proměně postavení náboženství a jednotlivých církví v celé společnosti. V tomto bloku se přednášející zabývali jak otázkami vztahu Československa a Svatého stolce (Pavel Helan, HTF UK), tak vztahem meziválečné CSR k církvi a naopak (Jaroslav Vaculík, PedF MU a Michal Pehr, MÚA). Dva příspěvky se zabývaly i dílčími otázkami, jako byla náboženská identita mladých sudetoněmeckých katolíků v meziválečném Československu (Jiří Němec, FF MU), a popisem náboženské situace na severní Moravě (Martin Jemelka, FF Ostravské univerzity).

Třetí blok rozebíral střet církve, víry a náboženství s moderní společností. Autoři jednotlivých příspěvků se snažili toto střetnutí popsat z různých hledisek. Miloš Zapletal (FF MU) se zabýval například proměnou religiozity vizí nového člověka, Jakub Štofanič (FF UK) vztahem katolické církve k sociálním otázkám. Hana Stoklasová (FF UPce) se věnovala proměně katolických přechodových rituálů a Lucie Šmídová (FF UK) ministrantské organizaci Legio angelica v meziválečném Československu.

Čtvrtý blok se zaměřil na otázku vztahu TGM k církvi a náboženství. Zde byly rozebírány otázky jako Masarykův vztah ke křesťanství (Johanes Gleixner, Ludwig-Maximilians-Universität München) nebo k jednotlivým náboženstvím (Radovan Lovčí, Náboženská společnost českých unitářů). S touto problematikou souvisel i následující blok, který analyzoval Masarykův poměr ke Slovensku a náboženské otázce. Tomáš

Jahelka (FF TU v Trnave) přiblížil Masaryka jako náboženského myslitele, Erika Lalíková (FiF UK Bratislava) popisovala vliv Masarykovy interpretace víry a náboženství na vybrané slovenské autory.

Poslední blok se zabýval vztahem našich (amerických) krajanů k náboženství, a to jednak v americkém Chicagu (Krasimira Marholeva), ale i tím, jak Masaryk a jeho učení na krajany působilo (Marek Vlha, FF MU).

Příspěvky většiny vystupujících budou vydány v průběhu letošního roku na půdě Masarykovy univerzity v Brně a stanou se jistě důležitou součástí poznávání problematiky vlivu jednotlivých církví a náboženství v moderní době.

■ Kolokvium k 125. výročí založení České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění připravil MÚA AV ČR na 5. prosince 2014. Jednalo se o první akci uspořádanou před zahájením oficiálních oslav 125. výročí Akademie věd, plánovaných na rok 2015.

Cílem kolokvia bylo společně diskutovat o tom, jaké místo ČAVU zaujímal mezi ostatními vědeckými společnostmi a univerzitami, jak probíhala jejich vzájemná spolupráce a v čem byla její role specifická. Organizátoři kolokvia, pracovníci MÚA Tomáš W. Pavlíček, Vlasta Mádlová a Martin Franc pozvali deset badatelů, aby představili kontext, který vedl k založení ČAVU (Helena Kokešová, MÚA), a rovněž nabídli srovnání mezi různými komisemi jejich jednotlivých tříd (archeologická, místopisná, lexikografická, Kancelář Slovníku, Ústav pro atomovou fyziku). Pozvání mimo jiné přijali Magdaléna Pokorná (HiÚ), Antonie Doležalová (CEVRO), Bohumil Jiroušek (JČU). Srovnání ČAVU a Polské akademie umiejętności v Krakově provedli Joanna Laskosz, Małgorzata Mrówka (obě Archiwum Nauki PAN i PAU) a Marek Ďurčanský (ÚDAUK).

Ukázalo se, že jednotlivé generace členů ČAVU se odlišovaly ve způsobu vědecké práce. Proměňoval se však i význam akademie v tom, co které generaci mohlo institucionální zázemí ČAVU poskytnout. Velkým přínosem byly diskuse nad archivními prameny k dějinám ČAVU, dalších vědeckých institucí a osobností české vědy, o které pečuje MÚA AV ČR.

Přednášky

■ V rámci grantového projektu *Edvard Beneš, Němci a Německo* byly v roce 2014 uskutečněny celkem tři přednášky externích zahraničních hostů. Již v únoru (17. 2. 2014) vystoupil **Jakub Beneš** (University of Birmingham), který představil svůj aktuální projekt věnovaný dezerci koncem první světové války (*Neznámá revoluce roku 1918: „zelené kádry“ v českých zemích a v Rakousko-Uhersku*). Na konci března (31. 3. 2014) pokračoval **Mark Cornwall** ze Southamptonské univerzity přednáškou *Treason in the Habsburg Monarchy before the First World War*. Počátkem května (5. 5. 2014) referoval Torsten Lorenz (Univerzita Karlova) o svém výzkumu věnovaném družstevnictví ve středovýchodní Evropě (*Genossenschaften und ländliche Gesellschaft im östlichen Mitteleuropa 1850-1940. Ein Forschungsprojekt*).

■ Dne 30. října 2014 se uskutečnila přednáška, na které byl prezentován grantový projekt *Liberální společnost, nebo národní společenství? Sociální politika v Protektorátu Čechy a Morava, 1939–1945*. Projekt podpořený Grantovou agenturou ČR představila jeho spoluřešitelka **Radka Šustrová** (MÚA) a hlavní řešitel **Jakub Rákosník** (UJAK). Za účasti odborníků z domácího pracoviště i ostatních historických ústavů se po úvodním představení badatelského záměru diskutovalo o problémech dosavadní historiografie, metodologických otázkách, možnostech a limitech heuristické práce a hlouběji též o propojení výzkumu nacistické diktatury se sociální perspektivou v bádání o nacismu a okupaci.

Výstavy

■ MÚA AV ČR ve spolupráci s Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie a Střediskem společných činností AV ČR uspořádaly ve dnech 19. března – 4. dubna 2014 výstavu **Hřebený hor rozdělení i spojení. Z kontaktů českých, slovenských a polských vědců ve 20. století**. Výstava je jedním z výsledků společného projektu Archivu Akademie věd ČR a Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie Česko-polské vědecké a kulturní styky v 19. a 20. století. Vernisáž se uskutečnila 18. března 2014 v sále ICAVI v sídle Akademie věd ČR na Národní třídě.

Po úvodních slovech ředitele MÚA AV ČR Luboše Velka vystoupily Ewa Dziurzyńska a Joanna Laskosz z krakovského archivu. Představily krakovskou verzi výstavy s názvem *By wznieść się ponad szczyty... Z kontaktów uczonych polskich, czeskich i słowackich w XX wieku, která se konala na konci roku 2013 v Krakově*. Byly na ní prezentovány prameny osobního i úředního rázu ke kontaktům českých, slovenských a polských vědců a také dokumenty týkající se ochrany přírody a vzniku národních parků. Závěrečnou řeč pronesl autor pražské výstavy Jan Chodějovský (MÚA), který okomentoval její strukturu a obsah. Zdůraznil, že výstava není přesnou kopií té krakovské, ale ve větší míře využívá prameny z Archivu Akademie věd. K tématu ochrany přírody byla navíc přidána problematika zahraničního členství vědců ve vědeckých institucích a mezinárodní vědecké sjezdy. Cílem pražské verze výstavy bylo prostřednictvím archivních dokumentů přiblížit vztahy a spolupráci českých, slovenských

a polských vědců ve 20. století. Na čtrnácti panelech a ve třech vitrínách byly k vidění zejména dopisy, fotografie, diplomatické pasy vědců, návrhy, potvrzení či poděkování týkající se voleb zahraničními členy ČAVU nebo PAU, články vědců nebo informace o jejich přednáškách. Zajímavé byly písemnosti a mapy dokumentující československo-polská jednání o otázce hranic, dokumenty o národních parcích na hranicích států nebo doklady o sjezdech slovanských filologů. Na dvou panelech byli blíže představeni polští vědci Henryk Batowski, Mieczysław Gładysz, Walery Goetel, Stanisław Urbańczyk a Zygmunt Grodziński.

■ Julius Sachs v Praze 1851–1859

Počátky kariéry slavného botanika Julia Sachse (1832–1897), označovaného někdy za zakladatele moderní fyziologie rostlin, jsou úzce spojeny s Prahou a pražskou

univerzitou. Mladičského Sachse totiž zaměstnal jako svého soukromého asistenta a kresliče Jan Evangelista Purkyně, který ho poznal za svého pobytu ve Vratislavi. Sachs po Purkyněho přesídlení do Prahy žil v jeho bytě, stejně jako další pozdější profesor botaniky na české univerzitě v Praze Ladislav Josef Čelakovský. Sachs nejenže vystudoval na pražské univerzitě, ale zde se i velmi mladý habilitoval. Jeho soužití s J. E. Purkyněm však skončilo rozkoem a Sachs z Prahy odešel. Ačkoli mu byl mnohými českými badateli vyčítán nevděčný postoj k Purkyněmu, jeho vědecké dílo se zde dočkalo hojné recepce a navazovali na něj nejvýznamnější představitelé české rostlinné fyziologie včetně Bohumila Němce. I to se stalo podnětem pro snahu Jana Krekuleho o vybudování pomníku Julia Sachse v Praze, před budovou Přírodovědecké fakulty UK ve Viničné ulici. Členy přípravného výboru k postavení pomníku se stali i dva pracovníci MÚA AV ČR Martin Franc a Alena Míšková. Socha především díky neutuchající aktivitě J. Krekuleho skutečně vznikla. Bustu zpodobňující mladého Sachse v době jeho pražského pobytu vytvořil podle předlohy pocházející zřejmě od Josefa Mánese sochař Jindřich Zeithamm. Slavnostní odhalení proběhlo 6. května 2014 pod záštitou děkana Přírodovědecké fakulty UK Bohuslava Gaše.

Na tuto událost navázalo tentýž den **kolokvium** na Novoměstské radnici **věnované osobnosti a dílu Julia Sachse**. Kolokvia se s příspěvkem účastnili Jan

Janko, Tomáš Hermann (PřF UK, ÚSD), Marco Stella (PřF UK), Dieter Volkmann (University of Bonn), Martin Franc a Alena Míšková (MÚA). Kolokvium ukázalo Sachse nejenom jako špičkového botanika světového významu a důležitého historika botaniky, ale zajímavým způsobem se dotklo i problematických povahových rysů učenice, které určitě sehrály roli při konfliktu s J. E. Purkyněm. Ještě výrazněji se však pracovníci MÚA AV ČR podíleli na třetí „sachsovské“ akci – **výstavě** v sídle AV ČR nazvané **Julius Sachs a počátky rostlinné fyziologie**, která proběhla pod záštitou předsedy AV ČR Jiřího Drahoše. Na jednotlivých panelech zde byly představeny jak životní osudy Julia Sachse, tak jeho všestranná činnost. Výstavu doplnily některé trojrozměrné předměty a k vidění byly také poutavé botanické didaktické obrazy zapůjčené z České zemědělské univerzity. Došlo i na rekonstrukci Sachsových pokusů s hydroponií rostlin. Značná část vyobrazení na panelech pocházela z bohatých fotografických sbírek MÚA AV ČR, představeny však byly také některé kresby pocházející z dílčího Sachsova osobního archivního fondu, který je uložen v Archivu Národního muzea. Všechny akce týkající se Julia Sachse a jeho díla pořádané na jaře 2014 v Praze se setkaly se značným zájmem odborného publika. Jen je trochu škoda, že se jich nakonec přes počáteční zájem nijak neúčastnili zástupci univerzity ve Würzburgu, s níž Julius Sachs spojil velkou část své vědecké kariéry.

Ocenění a jubilea

■ Ve velkém sále pražské Lannovy vily byly v pátek 26. září 2014 slavnostně předány **ceny Badatelského nadačního fondu Anny a Jaroslava Krejčích**, udělované již čtvrtým rokem mladým badatelům z oblasti humanitních věd.

Cenu Jaroslava Krejčího, určenou vysokoškolským studentům a mladým vědeckým pracovníkům do 35 let za mimořádné studijní, badatelské a publikační výsledky, získal Mgr. Milan Hanyš, Ph.D. (*1985) z FHS UK, badatel a pedagog v oblasti filozofické a sociální antropologie a politické teologie, autor monografie *Apoštol filosofů. Studie k Pavlově politické teologii a její recepci v soudobé filosofii* (2014) a spoluautor díla *Politika a náboženství* (společně s Johanem Arnasonem, 2015).

Cena za nejlepší literární práci z oblasti integrované společenské vědy, určená rovněž mladým autorům do 35 let, byla udělena PhDr. Martinu Musílkovi, Ph.D. (*1980), vědeckému pracovníku Centra mediévistických studií Akademie věd ČR, za jeho disertaci *Patroni, klienti, příbuzní. Sociální svět Starého Města pražského ve 14. století*, připravenou ke knižnímu vydání.

Mimořádnou cenu Badatelského nadačního fondu Anny a Jaroslava Krejčích obdržel Dr. Phil. Rudolf Ku-

čera, PhD. (*1980), z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR za svou pozoruhodnou monografii *Život na příděl. Válečná každodennost a politiky dělnické třídy v českých zemích 1914–1918* (2013), objevující skryté stránky života v českém zázemí za první světové války a úspěšně aplikující interdisciplinární badatelský přístup. Kniha byla zároveň oceněna v anketě časopisu *Dějiny a současnost* jako nejlepší historická kniha za rok 2013 v kategorii Původní česká práce.

■ **Čestnou oborovou medailí Františka Palackého** za zásluhy v historických vědách byl v loňském roce na návrh MÚA vyznamenán vědecký pracovník instituce Collegium Carolinum e. V. Robert Luft, který s naším ústavem intenzivně spolupracuje. Oceněný patří mezi nejvýraznější zahraniční historiky, kteří se dlouhodobě a s respektovanými výsledky zabývají českými dějinami. Již tři desítky let pracuje na předním bohemistickém pracovišti, je předsedou Historische Kommission für die böhmischen Länder, patří mezi organizátory každoročních Bohemisten-Treffen. S českými historiky udržuje už od doby před rokem 1989 intenzivní kontakty, a to jak na poli badatelském, tak organizačním

(konference, publikace, projekty). Řadě českých kolegů pomohl a pomáhá zprostředkovat badatelské pobyty na svém domovském pracovišti či podpořit jejich zahraniční publikační možnosti. Formou posudků často a kvalifikovaně hodnotí publikační výstupy a projektové návrhy českých historiků; na stránkách zahraničních periodik pravidelně recenzuje české práce, a seznamuje tak s českou historiografií zahraniční

vědeckou komunitu. Rozhovor s laureátem, ve kterém mj. vysvětluje svůj zájem o české dějiny a představuje nejnovější publikaci, přinášíme na dalších stránkách tohoto zpravodaje.

■ Předseda AV ČR prof. Jiří Drahoš předal 25. listopadu 2014 **Děkovné listy** více jak dvaceti pracovníkům za jejich dlouholetou a obětavou práci pro ústav Akademie věd ČR. Velmi nás těší, že mezi oceněnými byl také Mgr. Josef Tichý, vedoucí vydavatelského a distribučního úseku MÚA.

■ Uplynulý i letošní rok se nesou ve znamení významných jubileí našich bývalých i současných zaměstnanců. V roce 2014 oslavil šedesáté narozeniny prof. Jan Rychlík, rozhovor o jeho vědecké činnosti a pedagogickém působení najdete v další části zpravodaje. Připomněli jsme si také životní výročí bývalých ředitelů Masarykova ústavu AV ČR – devadesáté narozeniny doc. Jaroslava Opata a sedmdesáté páté narozeniny doc. Evy Broklové. Věříme, že všechny jubilanty potěšily narozeninové sborníky, vydané v nové ediční řadě Ad honorem eruditorum.

Na jubilea bohatý je i začátek roku 2015. Osmdesáti let se v únoru dožívá dr. Jindřich Schwippel, dlouholetý vedoucí pracovník Archivu AV ČR a jeden ze zakladatelů metody oral history u nás. A na závěr připomeňme devadesáté páté narozeniny dr. Františka Hoffmanna, výrazné osobnosti českého archivnictví a kodikologie. Všem jmenovaným přejeme pevné zdraví a bohatou tvůrčí činnost do dalších let.

Nekrology

Památce profesora Jaroslava Krejčího

Tři dny po svých devadesátých osmých narozeninách, 16. února 2014, zemřel v anglickém Lancasteru emeritní profesor zdejší univerzity Jaroslav Krejčí, mezinárodně renomovaný odborník v oblasti srovnávacích dějin civilizací a jeden z nejvýznamnějších českých vědců v zahraničí. Během svého dlouhého života zanechal výraznou stopu v různých vědních oborech: původně se zabýval makroekonomickou a sociálně politickou problematikou, posléze se zaměřil na makrosociologii, religionistiku, kulturní antropologii a historii. Prosazoval interdisciplinární přístup k uchopení civilizačních okruhů, sociálních jevů a procesů a formuloval metodu

tzv. integrované společenské vědy. Svou badatelskou a literární práci završil syntetickými díly *Postižitelné proudy dějin* (Praha 2002) a *The Paths of Civilization. Understanding the Currents of History* (Londýn 2004). V roce 1994 se stal zahraničním členem Učené společnosti České republiky a roku 1998 byl vyznamenán Řádem T. G. Masaryka.

Profesor Krejčí udržoval po řadu let kontakty s Archivem AV ČR a s Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR, který v roce 2006 vydal rozšířenou reedici jeho paměti *Mezi demokracií a diktaturou. Domov a exil*. V říjnu 2006 založil v Praze Badatelský nadační fond Anny a Jaroslava Krejčích pro podporu výzkumných a edičních aktivit v oblasti humanitních věd, který od počátku spolupracuje s MÚA AV ČR: společně s ním například v letech 2007–2010 uspořádal čtyři mezinárodní vědecká kolokvia, zaměřená na aktuální civilizační problémy a fenomény naší současnosti a jejich historickou dimenzi: *Naše nynější modernita* (2007), *Ženy ve spektru civilizací* (2008), *Náboženství mezi nebem a peklem: Islám a křesťanství v dějinné perspektivě* (2009) a *Amerika českýma očima* (2010).

Svou písemnou pozůstalost, obsahující vedle osobní a rodinné dokumentace zejména rukopisy jeho po-

četných vědeckých prací, přípravný materiál k nim, korespondenci s řadou českých i zahraničních osobností a několik fotografických alb, odkázal profesor Krejčí Archivu AV ČR. Koncem března 2014 převzali pracovníci MÚA AV ČR – Dagmara Hájková, Pavel Horák a Martin Klečacký – tuto pozůstalost v profesorově lancasterském domě a dopravili ji do Prahy, kde byla deponována jako jeden z cenných osobních fondů.

K úmrtí Iriny Makarovny Poročkiny

1. 2. 1925 – 20. 12. 2014 Petrohrad, Rusko

Prvního února by se letos dožila devadesáti let významná ruská bohemistka Irina Makarovna Poročkina. Zemřela však na sklonku předešlého roku, 20. prosince 2014 v Petrohradě, ve městě, které bylo neodmyslitelně spjata s její životní a profesní dráhou. Po úmrtí Olega Maleviče (13. června 2013) tak odešel další člen kruhu bohemistů a přátel české literatury, který se formoval kolem Společnosti bratří Čapků v Sankt Petěrburgu. Irina M. Poročkina působila na petrohradské univerzitě od samého počátku své pedagogické činnosti. Po světové válce se na ruských univerzitách začala ve větší míře prosazovat studia slovanských jazyků a literatur, v této době se Irina Makarovna stala jedním z prvních studentů, kteří se specializovali na českou literaturu. Po ukončení studií pak nastoupila aspiranturu na nově otevřené Slovanské katedře Filologické fakulty a záhy se jí naskytla možnost k ročnímu studijnímu pobytu v Praze. Návrat do vlasti představoval pro mladou aspirantku počátek nové éry. Sňatek s Igorem Vladimirovičem Ivanovem (pseud. Inov), rovněž bohemistou, básníkem a novinářem, a narození syna předurčovalo nejen nový směr rodinného života, ale dál formovalo i její veřejné aktivity. Společný zájem o českou kulturu přiváděl oba manžele opakovaně do Čech. Tak tomu bylo i v létě 1968, kdy je na slovanských kurzech

Foto z rodinného archivu, www.divadelni-noviny.cz

v Praze zastihla sovětská invaze do Československa. Negativní postoj k invazi stejně jako neochota vstoupit do komunistické strany zanechávaly i v dalších letech stigma, které ovlivňovalo její postavení na katedře. Na druhé straně narůstalo množství práce a řady studentů. „Katedra slovanské filologie byla dost ideologizovaná,“ vzpomíná po letech její někdejší studentka Lydia Budaragina, „Irina Makarovna se však vydělovala nejen svým bezpartajnictvím, ale i způsobem výuky, jednáním. Skromná, delikátní, nikoli hlučná, bezpochyby morální autorita, přímý a nekompromisní člověk.“

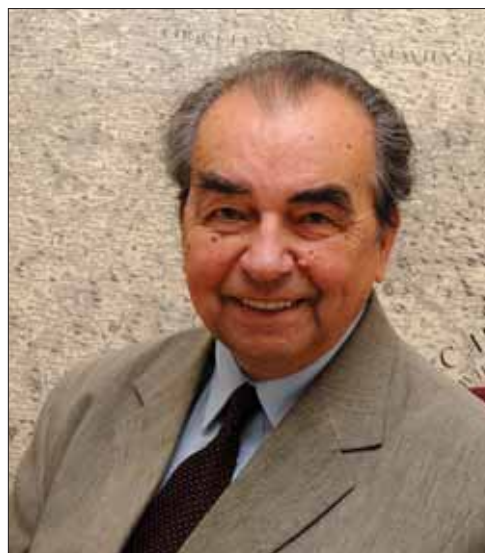
Desítky jejích odborných studií a překladů české literatury zprostředkovávaly ruským čtenářům svět Ivana Olbrachta, Jiřího Wolkra, Viktora Dyka, Milana Kundery, Karla Poláčka, Karla Čapka či Josefa Škvoreckého. Ve svých pracích Poročkina usilovala o hledání kulturních průsečíků a inspirací minulosti i současnosti (*L. N. Tolstoj a slovanské národy*, 1983). Nebyla to však jen odborná práce, ale rovněž široké kontakty na přátele v Československu a jinde v Evropě, které jí umožňovaly zprostředkovávat studentům a dalším z řad zájemců původní českou knižní a časopiseckou produkci. Nové možnosti se otevřely po uvolnění kulturní a vědecké práce na počátku 90. let. Byla to Irina Poročkina, která se svým mužem Igorem Inovem (a Olegem Malevičem) stála u založení zmiňované Společnosti bratří Čapků v roce 1995; iniciovali rovněž umístění pamětní desky prvního československého prezidenta T. G. Masaryka na nádvoří petrohradské státní univerzity. Samotného odhalení Masarykovy busty v roce 2003 se Igor Inov již nedožil. Nejen za tyto aktivity, ale zejména za celoživotní překladatelskou činnost a propagaci české literatury v Rusku bylo oběma manželům uděleno ocenění vlády České republiky, cena Gratias agit. Navzdory pokročilému věku Irina Poročkina dál přednášela, organizovala konference a publikovala, její zájem se nadále soustřeďoval zejména na masarykovská studia a problematiku recepce Československa a osobnosti T. G. Masaryka v řadách ruského meziválečného exilu (*Rossijskaja emigracija pervoj volny o T. G. Masarike*, 2000; *V. V. Vodovozov i T. G. Masarik*, 2003; „*Vý očen' nužnyj čelovek v etom mire*“: *A. V. Amfiteatrov i T. G. Masarik*, 2004). Ještě v loňském roce vyšel pod její (a Romana Mnicha) redakcí sborník prací mezinárodní filologické konference s názvem *Europa Masaryka*.

V osobě paní Iriny M. Poročkiny ztratila ruská bohémistika nejen svoji výraznou reprezentantku, ale především výjimečného člověka a pedagoga.

Památce Jiřího Kořalky

Krátce před svými 84. narozeninami zemřel 30. ledna 2015 přední český historik PhDr. Jiří Kořalka, DrSc., emeritní vědecký pracovník Historického ústavu Akademie věd České republiky.

Narodil se 7. února 1931 v moravském Šternberku v učitelské rodině. Středoškolské vzdělání získal na gymnáziu v Prostějově, v septimě (1948–1949) absolvoval studijní pobyt na Mercersburg Academy v americké Pennsylvánii. V letech 1950–1955 vystudoval historii na Vysoké škole politických a hospodářských věd a posléze na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy

v Praze. Od roku 1955 působil v Historickém ústavu Československé akademie věd, kde se zaměřil především na historii českého a rakouského socialistického hnutí a na národnostní otázku v rakousko-uherské monarchii ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století. Vedle četných prací, publikovaných v odborných časopisech a sbornících ve vlasti i v zahraničí, vydal objemné a materiálově bohaté monografie *Vznik socialistického dělnického hnutí na Liberecku* (1956), *Severočeští socialisté v čele dělnického hnutí českých a rakouských zemí* (1963) a *Všeněmecký svaz a česká otázka koncem 19. století* (1963) a podnětnou studii *Co je národ?* (1969). V letech 1965–1966 hostoval na univerzitě v Kolíně nad Rýnem, roku 1969 na univerzitě v Canterbury.

Jako stoupenec reformního a demokratizačního procesu konce šedesátých let musel ve druhé vlně normalizačních čistek v roce 1974 odejít z Historického ústavu ČSAV; podobně postižena byla předtím i jeho manželka, historička Květa Kořalková (1930–2008), vědecká pracovnice Ústavu mezinárodních vztahů, specialistka v oblasti sociálních dějin a dějin diplomacie. Útočiště našel v Muzeu husitského revolučního hnutí v Táboře, kde se v letech 1975–1990 badatelsky zaměřil na husitologická studia, především na působení husitské tradice v českých dějinách, a na historii města Tábora v 19. a 20. století, rozvinul širokou výstavní, konferenční, ediční a přednáškovou činnost, aktivně pracoval v redakční radě časopisu *Husitský Tábor* a redigoval sborník *Táborský archiv*. Mírná po-

litická obleva mu pak v letech 1987–1988 umožnila hostování na univerzitě v německém Bielefeldu, kde mu také roku 1989 vyšla studie *Die tschechische Bürgertumsforschung*.

Po listopadu 1989 se na čas vrátil jako vědecký pracovník do Historického ústavu ČSAV, respektive AV ČR, v letech 1990–1995 přednášel na Institutu historie při Technické vědecké akademii v Praze, v roce 1993 hostoval na univerzitě v Düsseldorfu a roku 1994 a 1995 na univerzitě v Dortmundu. V české a německé mutaci vydal svá opera magna, syntetickou monografii *Češi v habsburské monarchii a v Evropě 1815–1914. Sociálně historické souvislosti vytváření novodobého národa a národnostní otázky v českých zemích* (Vídeň 1991; Praha 1996) a obsáhlou biografii *Františka Palackého* (Praha 1999; Vídeň 2007); v Německu vyšla jeho práce *Zwischen Angst und Vorbild. Das Deutsche Reich 1871–1914 aus der Sicht tschechischer Politiker, Besucher, Studenten und Gastarbeiter* (Braunschweig 1993). Výrazně se uplatnil i jako editor; připomeňme alespoň jeho bibliofilsky vypravenou edici *Lobkovický zámek v Neratovicích v životě a díle Františka Palackého* (2007); edici korespondence F. Palackého manželce Teresii (*Briefe an Therese. Korrespondenz von František*

Palacký mit seiner Braut und späteren Frau aus den Jahren 1826–1860, Dresden 2003) nebo rozsáhlou edici dokumentující historii českých dělnických krajanských komunit v Porýní a Vestfálsku na přelomu 19. a 20. století (*Tschechen im Rheinland und Westfalen 1890–1918*, Wiesbaden 2012, spolu s Johannesem Hoffmannem). Svým dílem si získal mezinárodní věhlas, zvláště znám byl v Německu a v Rakousku, kde mu byla roku 1992 udělena Cena J. G. Herdera a roku 2007 Cena Antona Gindelyho.

V posledním desetiletí svého života vzdoroval různým zdravotním potížím, obětavě pečoval o vážně nemocnou manželku a těžce se vyrovnával s předčasnou smrtí jediného syna. Svou neblahou osobní situací se snažil překonávat soustavnou vědeckou činností, spoluprací s Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR i působením v historické komisi České strany sociálně demokratické.

Jeho osud se naplnil 30. ledna 2015 v pražské krčské nemocnici. Za všechny kolegy a přátele se s ním 18. února 2015 v motolském krematoriu rozloučil profesor František Šmahel, jenž v působivém smutečním projevu připomněl mimořádný přínos zesnulého na lísce českého i evropského dějepiscectví.

Výzkumná činnost

V roce 2014 byly dokončeny následující grantové projekty:

GA ČR, č. P410/10/1273, Edvard Beneš, Němci a Německo, řešitel Richard Vašek

Hlavním cílem projektu byla příprava a publikace edice dokumentů na téma Edvard Beneš. Německo a Němci. Byly připraveny a zčásti již i publikovány jednotlivé svazky edice, která je rozvržena do celkem tří dílů. Řešitelský tým publikoval rovněž řadu studií, z nichž je možné vyzdvihnout edici válečných deníků Edvarda Beneše, o níž jsme informovali již v minulém zpravodaji, a publikaci věnovanou obrazům Edvarda Beneše s názvem *Edvard Beneš: Vorbild und Feindbild*, vydanou ve spolupráci s mnichovským Collegiem Carolinem. V rámci řešení projektu byly uspořádány dvě velké mezinárodní konference – v roce 2011 *Different Images: Perceptions of Edvard Beneš in Czech and European Contexts / Unterschiedliche Bilder: Wahrnehmungen Edvard Beneš in tschechischen und europäischen Kontexten* (podrobnosti jsme uvedli ve zpravodaji za rok 2011) a v uplynulém roce *Between Politics and Culture: New Perspectives on the History of the Bohemian Lands and the First Czechoslovak Republic* (podrobněji o ní informujeme v rubrice *Konference a semináře*). V neposlední řadě umožnil grantový projekt pořádat pravidelný přednáškový cyklus, zaměřený na moderní dějiny střední Evropy. Celkem se podařilo uskutečnit 23 přednášek českých i zahraničních hostů, které jsme pravidelně představovali na stránkách našeho zpravodaje. O všech aktivitách projektu informují vlastní webové stránky benes.mua.cas.cz.

GA ČR, č. P410/12/P671, Politiky židovské identity v českých zemích (1860–1938), řešitel Vít Strobach

Projekt se zabýval chápáním tzv. židovské otázky v českých sociálních hnutích a politikami židovské identity v období let 1860–1921. V rámci projektu byly publikovány studie v českém i zahraničním odborném tisku. Hlavním výstupem projektu je monografie *Židé: národ, rasa, třída. Sociální hnutí a „židovská otázka“ v českých zemích 1861–1921*, která vyjde v průběhu roku 2015 v Nakladatelství Lidové noviny.

GA ČR, č. P410/12/1136, T. G. Masaryk a Slované, řešitel Vratislav Doubek, spoluřešitel Ladislav Hladký, HiÚ AV ČR

Projekt umožnil nově zhodnotit reflexe středověkého a jihovýchodního evropského areálu z pohledu špičkového českého politika přelomu 19. a 20. století T. G. Masaryka, a naopak jeho přijímání mezi elitami těchto států. Při znalosti výsledného textového celku je možno důvodně předpokládat, že shromážděné a publikované materiály budou představovat významný zdroj pro další bádání a prohloubení masarykovských a slovanských studií. Nepochybným přínosem projektu je aktivní podíl studentů doktorských programů na jeho řešení. V průběhu plnění grantového úkolu byla zorganizována mezinárodní konference (2012) a metodologický ediční seminář (2012), publikovány studie v odborných časopisech a odborná monografie, členové týmu aktivně vystoupili v 15 případech na mezinárodních konferencích. Další odborné texty jsou zadány do tisku, stejně jako jsou dokončeny či dokončovány hlavní výstupy úkolu, tři samostatné monografie, které vyjdou v první polovině roku 2015.

GA ČR, č. P405/10/0027, Korpus kodikologických pramenů, řešitel Pavel Brodský

Prvním výsledkem projektu je knižní vydání anglické verze *Průvodce po rukopisných fondech v České republice*. Dalšími výsledky jsou databáze rukopisů jako základní forma Generálního katalogu rukopisů, zpřístupněná na webových stránkách ústavu, a databáze české kodikologické literatury, rovněž zpřístupněná na webu. Mezi výsledky náleží též vydání několika dalších čísel *Studii o rukopisech*, průběžné práce na soupisech rukopisů, publikační činnost členů řešitelského týmu (mj. vydání popularizující publikace *Krása českých iluminovaných rukopisů* v nakladatelství Academia).

V grantové soutěži GA ČR v roce 2014 náš ústav uspěl jako navrhovatel s následujícími grantovými projekty:

15-00941S Iluminované rukopisy v českých archívech, řešitel Pavel Brodský

V archivech na území Čech je uloženo asi 80–100 iluminovaných rukopisů. V odborné literatuře jsou

podchyceny zcela nedostatečně; z tohoto důvodu jsou předmětem badatelského zájmu jen nahodile. Zpracování speciálního vědeckého katalogu iluminovaných rukopisů v českých archivech na základě nového výzkumu se proto jeví jako úkol velmi naléhavý. Katalog bude vytvořen v souladu s náročnými požadavky soudobé kodikologie na popis vnějších i vnitřních znaků a vybaven rozsáhlou obrazovou přílohou. Jako základní evidenční pomůcka umožní badatelům orientovat se v rozsáhlém fondu vyobrazení nejrůznějších námětů, a může se tak stát východiskem práce nejen historiků, kodikologů a historiků umění, ale i odborníků v dalších vědeckých disciplínách. Současně se tak česká kodikologie v plné míře vyrovná mezinárodnímu standardu; katalogy tohoto typu se v poslední době stávají svým způsobem normou i nejvýznamnějších světových sbírek.

15-17092S Papežství, kurie a katolická církev v českých zemích 1820–1938. Vzájemné vztahy, česká specifika a fenomén ultramontanismu, řešitel Miroslav Kunštát, spoluřešitel Lukáš Fasora, FF MU

Projekt zachycuje vztah katolíků i celé společnosti českých zemí k Římu a papeži v perspektivě moderní éry. Analyzuje ideové zdroje ultramontánního myšlení, klade otázky po zemských a národních specifikách recepce ultramontanismu, včetně paralel k vývoji v okolních zemích. Zmapuje pronikání autority papeže, ultramontánního myšlení a politického katolicismu do kapitul, teologických fakult a vnitřního světa kléru. Zabývá se recepcí ultramontanismu v liberálním, konzervativně-aristokratickém a socialistickém prostředí, mj. v podobě proměn diskurzu o papežství a jeho autoritě, o vztahu římské církve k moderně, demokracii, nacionalismu nebo k sociální otázce, o roli ultramontanismu v místní podobě tzv. kulturního boje. Projekt nabídne periodizaci jeho vývoje, který mezi Čechy a českými Němci probíhal asynchronně. Formulována bude širší definice ultramontanismu v jeho časově podmíněných, místně specifických a ideologicky příznakových variacích a instrumentalizacích.

15-17658Y Od tkalcovského stavu k tovární výrobě: industriální architektura českých zemí v evropském kontextu (1848–1914), řešitel Zdeněk Nebřenský (juniorský projekt)

Projekt se zabývá dějinami industriální architektury v českých zemích v letech 1848–1914, zejména výstavbou továrních budov v menších průmyslových centrech. Nejedná se o zkoumání jejich uměleckého přínosu, nýbrž o výstavbu textilních továren v severočeských, slezských a moravských městech v souvislosti s probíhající industrializací a rozvojem tovární výroby. Projekt zjišťuje, za jakých historických podmínek se

v českých zemích začaly stavět textilní továrny; kdo jejich výstavbu inicioval, projektoval a realizoval. Klade důraz na historické okolnosti vzniku stavebních návrhů, plánů výkresů továrních budov, které samotné výstavbě předcházely. Zajímá se o to, zda byly výsledkem kulturního transferu mezi střední a západní Evropou nebo zda vycházely z místních poměrů a tradic. Předmětem zkoumání budou také expertní diskuse kolem výstavby, zejména do jaké míry se v nich promítaly představy o vnějším a vnitřním uspořádání továrních budov; členění vnitřního prostoru, hygienických podmínek, osvětlení a umístění strojového zařízení.

V grantové soutěži uspěl náš ústav také jako spolunavrhovatel následujících projektů:

15-03346S Historiografie ve službách politiky: historik Josef Kalousek a česká společnost 2. poloviny 19. století, řešitel Bohumil Jiroušek, FF JČU, spoluřešitel Martin Klečacký

Projekt řešený FF JČU v Českých Budějovicích ve spolupráci s MÚA AV ČR plánuje rozsáhlý archivní výzkum k činnosti historika Josefa Kalouska (1838–1915) v Archivu Národního muzea v Praze a v dalších českých archivech, částečně také ve Vídni, kde budou zkoumány jeho vědecké a politické kontakty s tehdejšími centrem habsburské monarchie. Josef Kalousek byl podstatným spojníkem mezi světem české vědy (pražské univerzity, ale i Národního muzea či Královské české společnosti nauk) a české politiky, mj. v souvislosti se státoprávním bojem a se vztahy k rodině Františka Palackého. Cílem projektu je proto zmapovat jeho životní osudy, vědecké aktivity a jeho zapojení do politiky (staročeská strana), a to včetně jeho publicistického působení. Knižně bude vydána biografie Josefa Kalouska, editována jeho korespondence s českými historiky a především jeho mimořádně rozsáhlé deníky zachycující jeho myšlenkový horizont i zásadní jednání v české kultuře, vědě a politice 19. století.

15-03754S Mezi státním plánem a badatelskou svobodou. Etnografie a folkloristika v českých zemích v kontextu vývoje kultury a společnosti v letech 1945–1989, řešitelka Lydía Petráňová, EÚ AV ČR, spoluřešitelka Alena Míšková

Náplní projektu je výzkum institucionálního a personálního vývoje, teoreticko-metodologických a epistemologických proměn a dalších důležitých aspektů (např. vztah ke státní a politické moci a ideologii) vědeckých oborů etnografie a folkloristiky včetně oborů příbuzných v českých zemích v letech 1945–1989. Výzkumná hypotéza vychází ze závěrů předchozích výzkumů z dějin vědy, podle nichž byla dynamika rozvoje vědeckých disciplín určována nejen oficiální linií hlavních výzkumných pracovišť, ale též tzv. „nikami“ české vědy (místa badatelské svobody), pracovišti a osobnostmi mimo dohled mocenského centra i hlavních ideologů vědy. Analyzován proto bude jak vývoj a dílo centrálních oborových institucí a na nich působících badatelů, tak bádání muzejní, tzv. aplikované, ale též „neoficiální“ (disent, exil). Pozornost bude věnována mezinárodním vlivům na vývoj a internacionalizaci oboru. Metodicky projekt vychází z kombinace klasických přístupů k výzkumům dějin vědy (zejm. hermeneutická analýza textů, archivních fondů institucí, pozůstalosti badatelů) s metodami oral-history. Cílem projektu je popis a analýza vývoje vědeckých oborů etnografie a folkloristiky na úrovni základního i aplikovaného výzkumu v českých zemích v letech 1945–1989 ve společenském a kulturním kontextu a s důrazem na mezinárodní vlivy na vývoj oborů.

V současné době (tj. k začátku roku 2015) jsou na ústavu řešeny následující grantové projekty

- GA ČR, č. 14-12289S, **Konstruování národní identity: Státní svátky za první Československé republiky**, spoluřešitelka Dagmar Hájková (řešitel Miroslav Michela, FF UK)
- GA ČR, č. 14-29050S, **Modernismus – Machar – Masaryk: myšlení, tvorba a jednání**, řešitelka Helena Kokešová (spoluřešitel Petr Kotyk, LA PNP)
- GA ČR, č. 14-14612S, **Násilí ve střední Evropě za první světové války a v poválečné době. Srovnání rakouských a českých zemí**, řešitel Rudolf Kučera (spoluřešitel Ota Konrád, FSV UK)
- GA ČR, č. 14-35273S, **Liberální společnost, nebo národní společenství? Sociální politika v Protek-**

- torátu Čechy a Morava, 1939–1945**, spoluřešitelka Radka Šustrová (řešitel Jakub Rákosník, UJAK)
- GA ČR, č. 14-00994S, **Scriptores. Písemná kultura a její tvůrci v pozdně středověkých Čechách 1300–1350**, spoluřešitelka Marta Hradilová (řešitelka Hana Pátková, FF UK)
- GA ČR, č. 13-09541S, **Univerzita Karlova a Československá akademie věd. Instituce vědy a vysokoškolské vzdělanosti v proměnách politiky a společnosti v letech 1945–1968**, spoluřešitel Martin Franc (řešitel Petr Svobodný, UDAUK)
- GA ČR, č. 13-29729S, **Ženská práce a moderní společnost v českých zemích**, spoluřešitelka Marie Bahenská (řešitelka Dana Musilová, FF UHK)
- GA ČR, č. P405/12/1412, **Soupis rukopisných bohemik ve vatikánské knihovně – knihovna Palatina**, řešitel Stanislav Petr
- GA ČR, č. P410/12/0468, **Česká politická pravice v letech 1938–1945**, spoluřešitel Josef Tomeš (řešitel Robert Kvaček, FF UK)
- GA ČR, č. P406/12/P688, **Interpretace české moderny v německých časopisech 1880–1910**, řešitelka Lucie Merhautová
- GA ČR, č. P410/11/1944, **Zápisy ze schůzí československé exilové vlády v Londýně 1943–1945**, spoluřešitel Jan Bílek (řešitel Jan Kuklík, PF UK)

MÚA je partnerem projektu OPVK **Výzkum modelů reprezentací v literárních diskurzích** a projektu **Zhodnocení a interpretace fotografického fondu Archivu Akademie věd ČR**, na jehož řešení spolupracuje Katedra fotografie FAMU, obor Restaurování fotografie a který je podporován z prostředků Institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace (poskytlo MŠMT v roce 2014).

Od roku 2014 je na našem ústavu realizována česká část projektu **Společných česko-rakouských dějin**. Jedná se o jeden z hlavních projektů Stálé konference českých a rakouských historiků ke společnému kulturnímu dědictví. Cílem projektu je přispět k podpoře otevřeného a diferencovaného pohledu na společné dějiny Česka a Rakouska. Za tímto účelem připravuje česko-rakouský tým publikaci reflektující moderní dějiny obou zemí od poloviny 19. století až do současnosti, studijní materiály i populárně naučnou shrnující brožuru. Projekt je na české straně financován ministerstvem zahraničí, ministerstvem školství a kraji.

Archivní činnost

Archiv AV ČR se od roku 2007 řadí mezi akreditované specializované archivy. Dlouhodobě koordinuje předarchivní péči a dohlíží nad spisovou službou na pracovištích a v organizačních složkách AV ČR. Spravuje fondy týkající se dějin vědy a vědeckých institucí na našem území, osobní fondy vědců, umělecké sbírky a fotosbíрку. Samostatně oddělení pečuje o písemnou pozůstalost Tomáše G. Masaryka, Edvarda Beneše, členů jejich rodiny a nejbližších spolupracovníků. Všechna oddělení se kromě tradiční archivní práce a servisu pro badatele trvale podílejí na vědecké činnosti ústavu. Průběžně zpracovávané materiály jsou také významným zdrojem pramenů při vydávání edic nebo monografií a přípravě tematických výstav.

Následující řádky shrnují nejvýznamnější aspekty naší loňské práce, výsledky akviziční činnosti, skartačních řízení a připomínají nejdůležitější fondy, které se nám podařilo získat do správy a péče. Číselné vyjádření našich aktivit obsahuje kompletní Výroční zpráva Archivu AV ČR.

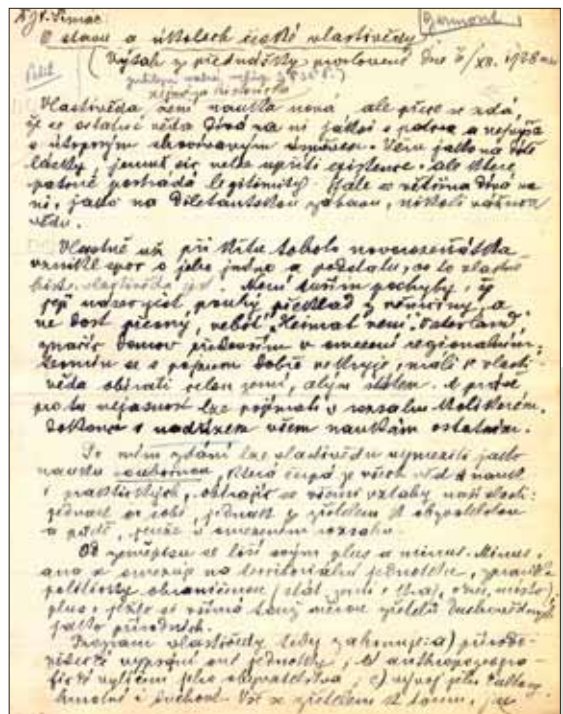
Náročnou součástí archivní práce byla v uplynulých dvou letech generální inventura, kterou Archiv AV ČR oficiálně úspěšně ukončil v únoru 2015. Celý loňský rok se zároveň nesl ve znamení zastěhovávání nového deponitáře, zkolaudovaného v prosinci 2013, který disponuje 1 500 bm úložné plochy. Tím jsme získali nové, po všech stránkách vyhovující a účelně vybavené prostory pro naše fondy a sbírky. V současné době disponuje Archiv AV ČR archiváliemi o rozsahu 5 299,50 bm.

V rámci osmnácti skartačních řízení na pracovištích AV ČR bylo posouzeno 174,31 bm dokumentů, z nichž bylo 148,61 bm vyskartováno a 25,70 bm vybráno jako archiválie k trvalému uložení. Archiválie většího rozsahu byly převzaty z Botanického ústavu AV ČR, Ústavu molekulární genetiky AV ČR, Fyzikálního ústavu AV ČR, Ústavu fyziky atmosféry AV ČR, Ústavu struktury a mechaniky hornin AV ČR, Ústavu chemických procesů AV ČR a Astronomického ústavu AV ČR; drobnější přírůstek byl získán z Biologického centra AV ČR.

V mimoskartačním řízení jsme získali archiválie o rozsahu 13,02 bm, kterými byly zčásti doplněny stávající osobní fondy, ale také vytvořeny fondy zcela nové. Nejčastěji díky darům od rodin nebo institucí tak můžeme k nejnovějším a obsáhlejším akvizicím zařadit pozůstalost historika Zbyňka Zemana, právníka Františka Šamalíka, Ladislava Kubíčka nebo Ludmily Kloudové, ze spolkových materiálů jistě stojí za zmínku materiály Jednoty československých matematiků a fyziků při ČSAV.

J. V. Šimák, 1930, foto Bohumil Vavroušek (A AV ČR, fond J. V. Šimák, k. 97, i. č. 4294)

Rukopis Šimákovy klíčové studie O stavu a úkolech české vlastivědy, uveřejněné v Časopise Společnosti přátel starožitností československých, 1929 (A AV ČR, fond J. V. Šimák, k. 67, i. č. 3598)

Do podoby inventářů byly zpracovány tři osobní fondy:

Josef Vítězslav Šimák (1870–1941), první a dosud jediný řádný profesor historické vlastivědy československého státu na Karlově univerzitě v Praze. Zakladatel a teoretik nového vědního oboru. Věnoval se vydávání historických pramenů a soupisů, místopisu, středověké kolonizaci českých zemí, historické kartografii, dějinám dějepiscetví a popularizaci vědeckého poznání. Jeho osobní archivní fond obsahuje především životopisný materiál, korespondenci a rukopisy vlastních prací. Bohatě dokumentuje Šimákovy veškeré aktivity, profesní a osobní vazby i život všedního dne.

Josef Adolf Bulova (1839–1903), lékař, filozof, spisovatel. Fond obsahuje osobní doklady a rukopisy, korespondence, písemnosti a literatura o polenské vraždě, včetně poznámek T. G. Masaryka.

Anna Christitch (1880–1977), publicistka, členka mezinárodních ženských organizací (tajemnice International Council of Women), nositelka Řádu Bílého lva. Fond obsahuje osobní doklady, korespondenci s T. G. Masarykem, jeho dětmi a Eduardem a Hanou Benešovými, novinové výstřižky s jejími články a ilustrační materiál.

Výroční zpráva archivu AVČR

Výběr archiválií ve skartačním řízení – 2014

Předávající pracoviště AV ČR	Počet skartačních protokolů	Posuzováno (bm)	Skartováno (bm)	Skartováno (%)	Převzato (bm)
Astronomický ústav AV ČR	1	1.23	0.00	0.00	1.23
Biologické centrum AV ČR	1	1.22	0.98	80.33	0.24
Botanický ústav AV ČR	3	70.00	59.00	84.29	11.00
Fyzikální ústav AV ČR	2	14.00	12.00	85.71	2.00
Geofyzikální ústav AV ČR	1	17.20	17.20	100.00	0.00
Masarykův ústav a Archiv AV ČR	1	0.34	0.34	100.00	0.00
Národohospodářský ústav AV ČR	1	6.60	6.60	100.00	0.00
Sociologický ústav AV ČR	1	12.00	12.00	100.00	0.00
Ústav fyziky atmosféry AV ČR	1	11.40	9.60	84.21	1.80
Ústav chemických procesů AV ČR	1	1.32	0.00	0.00	1.32
Ústav informatiky AV ČR	1	4.50	4.50	100.00	0.00
Ústav molekulární genetiky AV ČR	2	21.49	15.05	70.03	6.44
Ústav struktury a mechaniky hornin AV ČR	2	13.01	11.34	87.16	1.67
celkem	18	174.31	148.61	-	25.70

Výběr archiválií mimo skartační řízení – 2014

Fond	Posuzováno (bm)	Převzato (bm)
Kubiček Ladislav	2.62	2.62
Slovanský ústav AV ČR	0.20	0.20
Jednota československých matematiků a fyziků při ČSAV	0.84	0.84
Šamalík František	1.94	1.94
Procházka Jiří	0.84	0.84
Masaryk Tomáš Garrigue (3x)	0.09	0.09
Masaryková Alice	0.01	0.01
Kloudová Ludmila (2x)	2.02	2.02
Beneš Edvard	0.02	0.02
Zeman Zbyněk	4.32	4.32
Kaizl Josef	0.12	0.12
celkem	13.02	13.02

Inventarizace – 2014

Název archivního souboru	Zpracováno bm	Inventarizováno bm
Bulova Josef Adolf	0.24	0.24
Christitch Anna	0.36	0.36
Šimák Josef Vítězslav	29.50	29.50
celkem	30.10	30.10

Badatelna – 2014

Počet badatelů celkem	Z toho cizinců	Počet badatelských návštěv
219	40	654

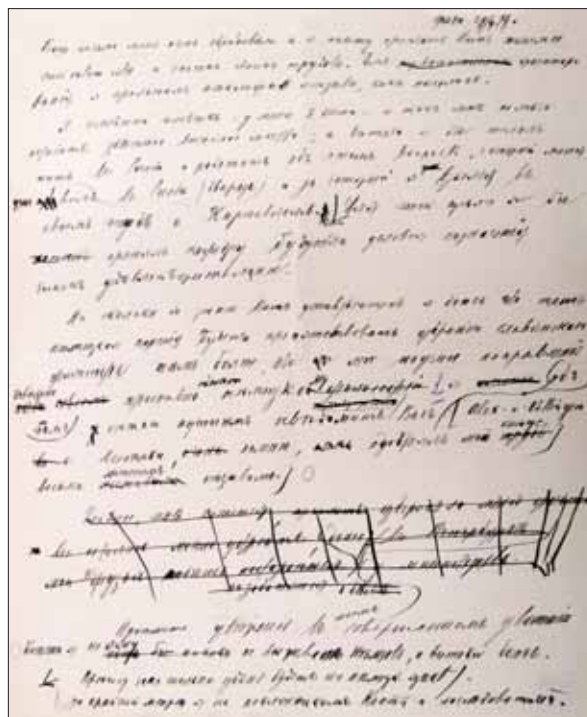

Specifika editorské práce na příkladu korespondence TGM

Tříletý grantový úkol T. G. Masaryk a Slované přinesl celou řadu drobných výstupů v podobě časopiseckých a sborníkových studií, ale v jeho rámci byly vydány rovněž dvě monografie; nicméně na hlavní výstupy v podobě tří svazků edic korespondence bude muset odborná i široká veřejnost čekat ještě v průběhu roku 2015. Vedle řešitelské skupiny na půdě MÚA AV ČR tento grantový úkol plní rovněž partnerské pracoviště brněnské odbočky Historického ústavu AV ČR. Obě s jedním cílem – připravují zhodnocení Masarykových vztahů se světem východo-západních a jižních slovanských enkláv doložená obsáhlými soubory korespondence s tamními elitami. Jednotlivé knižní svazky jsou projektovány v návaznosti na ediční řadu Korespondence T. G. Masaryka, v níž ovšem otevírají novou úroveň.

Po dosavadních svazcích mapujících kontakty s domácími politickými elitami (staročeši, J. Kaizl, K. Kramář, A. Rezek) a blízkými spolupracovníky (B. Hlaváč, E. Beneš) v nich editoři přistoupili k shromáždění a přípravě konvolutu, který představuje Masarykovy zahraniční vazby, tedy kontakty s cizorodými – jazykově, ale rovněž svojí tradicí, duchovní i politickou zkušeností – elitami. Nejenže tento charakter souboru vyžadoval specifický přístup editorů, ale jeho náročnost zvyšovala skutečnost, že vzhledem k rozptýlenosti úložišť dokumentů v zahraničí a přetrvávající neuspořádanosti fondů Masarykova archivu byl rozsah tohoto úkolu od počátku obtížně odhadnutelný. Grantovou agenturou byla zamítnuta původní žádost o čtyřletý grant, a tak došlo k situaci, kdy cílový soubor neurčitého rozsahu bylo třeba zpracovat během omezené lhůty tří let. Tento tlak není možno eliminovat zjednodušenou či neúplnou heuristickou přípravou. Nicméně konečné množství materiálů bylo i tak překvapující.

Postupným detailním výzkumem bylo shromážděno a zpracováno v obou pracovních skupinách téměř 1700 dokumentů, z toho 485 korespondenčních jednotek je připraveno v bloku jihoslovanské edice, 89 dokumentů připadá na polský a více jak 1100 jednotek na ruský a ukrajinský okruh. Jak uvedeno, jedná se o dokumenty vzešlé z kontaktů s cizojazyčným slovanským prostředím, které však byly velmi často formulovány v dalších evropských jazycích. Jinými slovy, korespondenti spolu komunikovali v třetích jazycích, jejichž znalost a následně úroveň zápisu byla velice proměnlivá. V jihoslovanském souboru tak nalezneme, vedle 125 dopisů psaných mnohdy svéráznou češtinou, 100 dopisů srbochorvatských, 11 slovinských, 4 bulharské, ale také 5 ruských, 120 německých, 89 francouzských a 31 anglických dokumentů. Obdobnou jazykovou pes-

Koncept Masarykova dopisu P. A. Viskovatovovi z 24. dubna 1889, v němž reaguje na pracovní nabídku místa profesora na univerzitě v ruském Děrptu (dnes estonské Tartu)

trost můžeme konstatovat rovněž v rusko-ukrajinské části. Vzhledem k rozsahu shromážděného materiálu ji byli editoři nuceni rozdělit do dvou samostatných svazků. Zatímco první z nich obsáhne kompletní soubor korespondence s Poláky, pro rusko-ukrajinskou část bylo třeba nalézt vhodné rozdělení. Při chronologickém řazení veškerých souborů byl tak určující zlom stanoven s ohledem na události ovlivňující prostředí, s nímž Masaryk komunikoval – tedy na vývoj v Rusku roku 1917. První svazek vedle polské části přinese Masarykovu korespondenci s ruskými partnery mezi lety 1883–1917 (jedná se o 200 korespondenčních jednotek ve složení 125 ruských, 51 německých, 13 anglických, 10 francouzských a 1 český dokument).

Skladba Masarykových korespondentů před první světovou válkou vycházela z jeho původně převažujícího odborného, později též politického a publicistického zájmu. Mezi jeho prvními partnery na ruské straně tak nalezneme především ruské učence. K nim náležel filozof Ernst L. Radlov, s nímž Masaryka pojilo dlouholeté přátelství. Právě tento poměr dal vzniknout nejrozsáhlejšímu a vlastně jedinému kontinuálnímu oboustrannému souboru dopisů. (Na rozdíl od dalších kontinuálních souborů, u nichž se nepodařilo dohle-

dat Masarykovy dopisy – B. Jakovenko, A. Amfiteatrov, N. Hoffmannová.) Do skupiny ruských učenců můžeme řadit rovněž kontakty s literárním historikem A. N. Pypinem, slavistou V. I. Lamanským, národohospodářem N. I. Janžulem a dalšími. Kontakty s akademickou komunitou se rozvíjely i v pozdějším, prezidentském období Masarykovy působnosti. V té době se však jednalo již povětšinou o kontakty inspirované zahraničními partnery, namnoze vedené zájmy mladší generace učenců o styk s intelektuálně inspirativním prezidentem Československa (filozof B. Jakovenko). K těmto elitním kontaktům můžeme připojit rovněž vztahy a styky s hvězdami ruského literárního nebe, zejména L. N. Tolstým, později M. Gorkým. To však nebyl jediný ani nejširší okruh Masarykových partnerů. Výraznou skupinu představovali publicisté. Masaryk si byl velice dobře vědom síly propagandy. Propagandistické platformy, využívané jak pro popularizaci svých politických programů a myšlenek, tak jednotlivých literárních děl, dovedl obratně využívat na domácí české a rakouské mediální scéně, ale také v zahraničí. Právě onen ruský východní hlas vnímal jako potřebný, protože silný a vlivný, v alternativní pozici k evropským čtenářům západní orientace. Korespondence s ruskými publicisty, redakcemi a nakladatelskými domy tak tvořila podstatnou část předválečných východních styků. V neposlední řadě pak do výběru korespondenčních partnerů promlouvala Masarykova politická inklinace a styky s představiteli ruské politické scény středově liberálního (P. N. Miljukov) a levicového (V. L. Burcev) okruhu.

Z pohledu obsahové charakteristiky souboru se rovněž v této edici potvrzuje obecnější povaha Masarykovy komunikace. Je pro ni typický pragmatický, věcný ráz. Jen zřídka probleskují náznaky důvěrných, či dokonce familiérních sdělení, a to i v listech určených osobnostem, stojícím lidsky i názorově Masarykovi nejbližší – mezi takové můžeme v rámci tohoto souboru zařadit již jmenované E. Radlova, P. Miljukova či A. Amfiteatrova.

Válka pochopitelně vložila do korespondenčního propojení nová témata, potvrdila již dříve zdrženlivý charakter sdělení, který se nyní uchýloval až ke konspirativním rovinám. Patrný posun můžeme sledovat rovněž v skladbě partnerů. Ve větší míře se na Masaryka obraceli reprezentanti malých východních národů, hledající podporu v domněle sourodém postupu národně osvobozenického boje (H. Simson, A. Kening-Kenynschová). Zároveň se korespondence jak s Masarykem, tak s jeho partnery přestěhovala do západoevropského exilu.

Druhý svazek připravované rusko-ukrajinské korespondence zahrnuje roky 1917–1936, tedy širší období Masarykovy prezidentské působnosti. Formální postavení prezidenta Masaryka mělo na její charakter výrazný dopad a stavělo ji do nových souvislostí. Samotným

Masarykem psanou korespondenci se již prakticky nepodařilo dohledat, a to ze dvou důvodů. Jednak proto, že byla vedena především s východním exilem, rozptýleným po celém světě, a nebylo v možnostech řešitelů grantového projektu dohledávat dokumentární konvolut v takto širokém areálu, jednak proto, že tato korespondence již byla z velké části vedena v Masarykově zastoupení úřadem a úředníky Kanceláře prezidenta republiky. Navíc byla v důsledku Masarykovy popularity a pozice celá korespondence tohoto období zatížena množstvím bezobsažných holdů, přání a děkovných adres individuálních i korporativních pisatelů. Tuto část korespondence nepřinášíme v plném znění, pouze ji sumarizujeme a anotujeme.

Po roce 1917 se neproměnilo jen postavení T. G. Masaryka, ale rovněž situace uvnitř ruské společnosti. Jeho korespondenční partneři se v této době rekrutovali téměř výhradně z řad ruského a ukrajinského exilu a představovali názorově velice pestrou skupinu shodného či podobného osudu. Profesionálně přitom její profil zůstával ustálený, jak s ohledem na Masarykovy zájmy, tak předurčený samotnou sociální skladbou utečenců z východu, byli to především příslušníci středních a vyšších sociálních skupiny mezi nimi pak intelektuálské a podnikatelské elity. Soubor chystaného druhého svazku bude mít z těchto příčin svá formální i obsahová specifika. Absence Masarykových dokumentů v něm půjde ve prospěch nové, možná ne zcela očekávané kompozice, která představí v jistém ohledu kompaktní průřez nejen intelektuální komunitou východní emigrace, ale rovněž jejími tématy, problémy a nadějemi. Přes značnou pestrost a mnohdy vysokou informační hodnotu obecné roviny textů Masarykových korespondentů se však její klíčové téma shoduje na společném zájmu – prosbě o podporu. V kruzích ruských a ukrajinských intelektuálů se velice rychle rozšířilo povědomí o Masarykově velkorysosti a snad i jisté slabosti pro těžký osud východního politického exilu. Žádali umělci, odstavení politici, vědci, žádali o podporu morální, politickou, ale často především finanční. V poznámkových komentářích k této korespondenci jsme se snažili zachovat povědomí o souvislosti jednotlivých příběhů, jak je možné jej vyčíst z poznámek a hodnocení Prezidentské kanceláře. I z nich je dobře čitelná štedrá podpora prezidenta Masaryka zejména vůči kruhům stávajících literárních a vědeckých činitelů, ale rovněž k rodinám někdejších literárních veličin, jejichž členové nyní bloudili po Evropě či přežívali v nelehkých podmínkách sovětského režimu (rodina Tolstého, Dostojevského, Čechova).

Bližší představit tyto pestré vztahy T. G. Masaryka s okruhy jednotlivých slovanských národů bude úkolem hlubších analytických studií, které budou doprovázet a uvádět jednotlivé editované soubory.

(Vratislav Doubek)

Také něco musím přenechat mladším silám.

Rozhovor s Janem Rychlíkem

*Jan Rychlík je především znám jako historik širokého tematického záběru, který často a rád vychází z akademických škamen do veřejného prostoru. Jeho doménou jsou zejména spletité dějiny etnik a národů Balkánského poloostrova, o nic méně citlivá historie česko-slovenských vztahů a také problematika cestování a pozemkových reforem. Z pera profesora Rychlíka vzešla úctyhodná řada odborných a popularizačních textů, vzpomeňme alespoň knih *Češi a Slováci ve 20. století*, *Rozdělení Československa 1989–1992*, *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu*, *Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace*, *Hospodářský, sociální, kulturní a politický vývoj Podkarpatské Rusi 1919–1939* (společně s manželkou dr. Magdalénou Rychlíkovou) a *spoluautorství syntéz Dějiny Bulharska*, *Dějiny Makedonie*, *Dějiny Srbska*, *Dějiny Slovinska*, *Mezi Vídni a Cařihradem I.* a *Od minulosti k dnešku: Dějiny českých zemí*.*

Prof. Rychlík pracuje v Edičně-badatelském oddělení Masarykova ústavu a Archivu AV ČR a souběžně dlouhodobě pedagogicky působí na Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy a nověji na Katedře historie Technické univerzity v Liberci. Momentálně též předsedá české části Česko-slovenské komise historiků, kde zasedá od jejího založení v roce 1994.

*Nedávno oslavil významné životní jubileum, 60. narozeniny. Při té příležitosti mu byl slavnostně udělen čestný doktorát a pamětní zlatá medaile univerzity s modrou stuhou Univerzitou sv. Klimenta Ochridského v Sofii, kde absolvoval v 80. letech aspiranturu. Masarykův ústav a Archiv AV ČR společně s pražskou filozofickou fakultou vydal k počestnímu jubilanovi sborník *Dvě století nacionalismu a přináší i tento rozhovor.**

Studoval jsi v 70. letech historii a národopis na pražské filozofické fakultě. Může překvapit, že tvá absolventská práce se týkala etnografie, které ses ostatně věnoval i během následného studia v Sofii. Jaké faktory nakonec rozhodly, že jsi upřednostnil jako hlavní obor historii?

To bylo opačně. Měl jsem národopis jako diplomní předmět od počátku. Studijní obor byl dokonce tak pojmenován: „národopis – dějepis“. Sice jsme si mohli zvolit i dějepis jako obor diplomní, ale v té době jsem nechtěl, protože samozřejmě dějepis byl mnohem více zpolitizován než národopis. V podstatě tam bylo možné dělat čistou vědu, která tak dalece nepodléhala politickým tlakům. Proto jsem si to vybral a před rokem 1989 také napsal čistě historických prací minimálně, asi dvě. To až v období přestavby. Pochopitelně jsem ani nedoufal, že se dožiji doby, kdy komunismus skončí. Poté jsem se vrátil k historii, kterou jsem vždycky dělat chtěl.

Jsi služebně nejstarší odborný pracovník masarykovské části našeho ústavu, jak vzpomínáš na své pracovní začátky v této instituci?

To byla náhoda. Měl jsem někde vystoupení o Masarykovi a jeho vztahu ke Slovensku a Slovákům, kde byl přítomen i doc. Opat, který mne pak pozval k sobě domů. Tenkrát bydlel nedaleko ode mne ve Sládkově ulici na Letné a tam mne informoval, že bude obnoven Ústav T. G. Masaryka, jestli bych neměl zájem tam pracovat. Zvažoval jsem to, protože ve stejné době jsem dostal ještě nabídku od Viléma Prečana, který založil Ústav pro soudobé dějiny a chtěl tam zřídit slovakistické oddělení. Upřímně řečeno, jestli jsem se rozhodl pro Masarykův ústav, tak to bylo tehdy hlavně proto, že jsem se obával, jakkoliv si Viléma Prečana vážím, že bychom se asi časem dostali do konfliktu. Nevím, možná se mýlím. Rozhodně nelituji, při vši úctě, kterou k profesorovi Prečanovi chovám, že jsem zvolil tuto variantu.

Tvá bibliografie čítá úctyhodnou řadu odborné i popularizační tvorby. Kterého ze svých děl si osobně nejvíce považuješ?

Nejvíce si považuji samozřejmě trojdílnou monografii o česko-slovenských vztazích v rámci Československa a poté syntézu českých dějin, kterou jsem napsal. Myslím si, že každý český historik by chtěl napsat

nějakou syntézu českých dějin. Pohled na dějiny, jak on je vidí. Ne každému se to povede, mně se to povedlo díky pochopení nakladatelství Vyšehrad. Těch prací si cením nejvíce z odborného a vědeckého hlediska.

I když za mé dějiny Bulharska a za moje bulharistické práce mi sofijská univerzita dala loni čestný doktorát, jsou to spíše práce, které jsem psal pro širší veřejnost, popularizační. Jsou v nich možná některé moje postřehy, které by bulharský historik takto neformuloval. Rozhodně to není analytické dílo psané způsobem, jakým jsem psal práce o slovensko-českých vztazích v rámci Československa.

Momentálně zpracováváš syntézu dějin Ukrajiny. Jak se pracuje na tématu, které je silně aktualizováno naší přítomností, a jak se jako autor s tímto faktorem vyrovnáváš?

Jednak bych chtěl říct, že plán zpracovat dějiny Ukrajiny je mnohem starší, vlastně tady visí už 20 let a původně jsem se na něm nepodílel. Pracovali na tom dr. Hostička a můj kolega ještě z gymnázia a pak z fakulty Bohdan Zilynskij. Hostička na tom pracoval asi 10 let, ale práci nedokončil a zemřel, a Bohdan Zilynskij pak text také nedokončil. Tak jsem někdy před pěti lety Nakladatelství Lidové noviny nabídl, že bych se toho ujal. Mezitím vypukl na Ukrajině ozbrojený konflikt a nastala situace, která je tam dnes. Domnívám se, že to může mít pochopitelně vliv na poptávku po této knize, ale nemůže to ovlivnit zpracování starších partií: to se už stalo a nezávisle na tom, co je tam teď. Ale může to pomoci pochopit lidem, kteří se o to zajímají, proč se tam děje to, co se tam děje, především, že je nesprávná představa, kterou má většina lidí v Evropě, nebo doposud měla, že Ukrajinci jsou lidé, kteří jsou velmi blízcí Rusům. To je jazykové kritérium, které je zavádějící, jazyk vůbec není důležitý. To říkám jako etnolog již 35 let, to je stejné jako Češi a Slováci. Jazyková blízkost je v podstatě irelevantní. V tom by snad kniha mohla veřejnosti něco říci.

Je samozřejmě technický problém, jak knihu ukončit, každá kniha musí mít nějaký konec a těžko se píše, když je věc v pohybu. Existuje jeden precedens. František Hýbl psal dějiny bulharského národa na počátku první světové války, když se nevědělo, jestli si Bulharsko udrží – neudrží Makedonii, jestli vyhraje – prohraje válku. A nakonec to vyřešil tak, že celou tu kapitolu odsekl a jenom do závěru, který pak dopracovával po válce, se k tomu vrátil, protože si s tím také nevěděl rady.

Uvažoval jsem, že bychom to udělali stejným způsobem, ovšem pochopitelně nakladatelství nemá o takovéto řešení, z důvodu, který vcelku chápu, zájem. Takže to řešíme tak, že když je jakákoliv významná událost, otevřu si počítač a přidám jednu větu.

Jaká pozitivní východiska spatřuješ z vleklé krize na Ukrajině a jaká predikuješ?

Pozitivní by bylo, kdyby současné legální vládě Ukrajině byly dodány zbraně, aby se její armáda mohla adekvátně vyzbrojit, a kdyby mezinárodní tlak přinutil Rusko stáhnout z Ukrajiny své „dobrovolníky“. Ovšem, jak víme z historie, je mnohem snazší donutit ke kapitulaci toho slabšího než toho silnějšího. Myslím, že právě v našich dějinách o tom víme své.

Divám se na to skepticky, protože pochopitelně proti sofistikovanějším zbraňovým systémům, které má dnes k dispozici ruská armáda, kde se ve zbrojení v posledních 10–15 letech přestalo šetřit, samozřejmě špatně vyzbrojená a špatně vycvičená ukrajinská armáda nemá moc šancí. Osobně se domnívám, že to dopadne tak, že z těch dvou odtržených provincií bude nové Podněstří nebo nová Abcházie, která asi teoreticky sice zůstane součástí Ukrajiny, ale ve skutečnosti bude mimo jakoukoliv kontrolu vlády Kyjeva a fakticky to budou samostatné státy ovládané z Moskvy tak jako Podněsterská republika. A totéž samozřejmě platí o Krymu, který pro Ukrajinu je ztracen, byť jistě v nejbližších 15, 20 možná 30 letech asi nedojde k uznání tohoto statusu quo.

Jinak nám ukrajinská krize ukázala, že takové organizace jako Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě nebo OSN jsou pro legraci a jsou dávno překonány, jelikož je nikdo nebere vážně, a ač se to Rusku nelíbí, jediná organizace, která je schopná zajistit integritu a nezávislost zemí v Evropě, je Severoatlantický pakt. Proto se nemůžeme divit, že každý, kdo má obavy, se pokouší dostat pod jeho střechu. Chápu, že Rusům se to nelíbí, ale to, že chápu, jak jedná někdo druhý, ještě neznamená, že se s tím ztotožňuji. To jsou dvě různé věci.

Říká se, že jistým završením historikovy práce je syntéza domácích dějin. To sis nedávno splnil již zmíněnou knihou *Od minulosti k dnešku*, jaké máš další pracovní plány?

Musím dokončit dějiny Ukrajiny a pak myslím, že si dám pauzu, protože také něco musím přenechat mladším silám [*usmívá se*]. Momentálně nemám větší projekt, kromě těch, které dokončuji, což je také edice korespondence T. G. Masaryka se slovenskými veřejnými činiteli. Potom ještě pracuji na společném projektu mezi naším ústavem a Ústavem pro balkanistiku Bulharské akademii věd Mezi Vídní a Cařihradem II., což je společná práce o vývoji balkánských národů ve 20. století. Možná, pokud se k tomu dostanu, bych se v budoucnu trochu vrátil ke svým etnologickým studiím a napsal teoretickou práci o moderním nacionalismu, něco takového jako napsal Ernest Gellner *Národy a nacionalismus* nebo Eric Hobsbawm. Samozřejmě se k takovým velikanům

nemohu rovnat. Byla by to spíše kniha o tom, jak já to vidím.

Rád bych se zamyslel nad otázkou, proč se někdy z etnosu začne vyvíjet moderní národ a někdy ne. S tím si lámou hlavu už takových 30 let, ale zatím jsem na to nepřišel. Možná, že na to nepříjdu, asi s ohledem na svůj věk na to nepříjdu [*směje se*]. Komparací zjišťujeme, že někdy vznikne, jindy nevznikne, ale položenou otázku proč nám to nezodpoví. Musí tam být nějaký spouštěcí mechanismus, ale co jím je, nevíme.

A druhá otázka, která mne v souvislosti s tím zajímá, je otázka reverzibilitnosti těchto procesů. Víme, jak se vytváří novodobý národ, teď je otázka: je možné, aby ze dvou již konstituovaných národů syntézou vznikl nový národ? To má obrovský praktický význam, když budou v jednom státě žít plně konstituované národy, které byly konstituované už předtím, než vznikl nový politický celek, umíme dosáhnout toho, aby se vázaly na celek, který budou považovat za primární? To má

třeba význam pro otázku další existence Evropské unie, protože jestli to má být tak, jak si představuje Václav Klaus, že bude jenom celní unie, tak se EU rozpadne. To nemá žádný *raison d'être*.

Je známo, že velmi rád cestuješ. Kde nejdále jsi byl, kde se ti nejvíce líbilo a kam by ses chtěl ještě podívat?

Nejdále na západě jsem navštívil San Francisco, na východě Bajkal, na jihu Kubu a na severu finský Joensuu, což je místo asi 200 km od polárního kruhu. Všude je něco zajímavého, ale San Francisco je pěkné město, též kanadský Vancouver je krásný.

Rád bych se podíval do jihovýchodní Asie, vždycky mě zajímaly kultury zemí jako Čína, Japonsko, Korea, Vietnam, Laos, Kambodža. O těch kulturách mnoho nevím, ale rád si o nich čtu.

Přeji ti, ať se tam podíváš, a děkuji za rozhovor.
(Rozhovor připravil Michal Macháček.)

Bez matematiky to nejde. Rozhovor s Robertem Luftem o makrohistorii, české politické tradici a biografickém bádání

V závěru roku 2012 se nakladatelství Oldenbourg podařil výrazný počín, a sice vydání knihy německého historika a bohemisty Roberta Lufta, který věnoval hodně pozornosti všem českým poslancům Říšské rady v letech 1907–1914 (jde o přepracování a aktualizování jeho disertace). Nejen díky tomuto dílu, ale také jako ocenění dlouhodobé a přínosné spolupráce s českou historickou obcí byl Robert Luft Masarykovým ústavem a Archivem AV ČR nominován na udělení čestné oborové medaile Františka Palackého, která mu byla slavnostně předána předsedou AV ČR. Při této příležitosti také vznikl následující rozhovor.

Ve své nejnovější rozsáhlé knize věnované všem českým poslancům Říšské rady v letech 1907–1914 jste zjistil, z jakého prostředí tito poslanci vzešli, jakého dosáhli vzdělání, kdy vstupovali do politiky atd. Jací tedy byli čeští poslanci? Jak se formovalo sociální milieu jednotlivých politických táborů?

Když chcete charakterizovat skupinu 163 českých poslanců v rakouském „lidovém parlamentu“ v letech

1907–1914, musíte hodně zobecňovat. Taková skupina se většinou vyznačuje velkými vnitřními protiklady. Ve srovnání s ostatními národnostmi v Říšské radě lze ale konstatovat, že 1) čeští poslanci se velmi angažovali jak ve svých stranických organizacích, tak veřejně, 2) jejich životní dráhy byly do velké míry určovány společenským vzestupem spojeným s přístupem ke vzdělání, 3) ve srovnání s ostatními členy parlamentu byli poměrně mladí a 4) v parlamentu vystupovali jako aktivní a disciplinovaní politici. Z pohledu věku tvořili výjimku především poslanci Národní strany, kromě toho tu byl také zvláštní případ T. G. Masaryka, který v parlamentu zasedal společně s některými svými bývalými studenty. Tyto protiklady se dají dobře ukázat na příkladu sociálních demokratů. Straniční veteráni Cingr a Hybeš, oba narození roku 1850, vychodili jen dvě nebo tři třídy obecné školy a řadu let se museli protloukat krátkodobými a vesměs špatně placenými místy. Naproti tomu pocházeli mladí, pokrokoví socialisté z rodin drobných živnostníků a řemeslníků, byli o více než dvacet let mladší, většinou studovali v Praze a do sociální demokracie vstoupili teprve kolem roku 1900 (např. B. Šmeral, F. Soukup nebo F. Tomášek). Ke třetí, prostřední skupině náležel dnes zcela zapomenutý šéf strany Antonín Němec.

Ze životopisů poslanců Říšské rady je patrné, do jaké míry byli oni sami, podobně jako celá společnost českých zemí, politicky aktivní. Politická mobilizace jedince tehdy probíhala poměrně záhy prostřednictvím novin, publicistiky, spolků a svazů, později také díky stranickým svazům mládeže, které začaly vznikat v 90. letech 19. století. Při tom je důležité, že politizace se netýkala pouze měst, ale i velké části venkova. To také vysvětluje, jak se sociálně a ideologicky relativně heterogenní agrární strana mohla v roce 1907 stát nejsilnější českou silou na Říšské radě.

Pozoruhodná je politická diferenciacie české společnosti v souvislosti se zavedením všeobecného a rovného volebního práva. Necháme-li bez povšimnutí regionální zvláštnosti, bylo v roce 1907 v českých zemích přinejmenším osm relevantních českých politických stran. Pokud do výčtu zahrneme i samostatné a programově rozrůzněné stranické organizace v jednotlivých zemích – v Čechách, na Moravě a v rakouském Slezsku, dostaneme se dokonce k číslu dvacet.

Pro poznání sociálních a hospodářských zájmů poslanců a pro porozumění jejich politické činnosti je vhodné zařadit jednotlivé strany a poslance podle sociálních a ekonomických kritérií do politických táborů nebo socioekonomických milieu. Já rozlišuji pět takových „prostředí“:

1. agrárně-venkovské (včetně agrárních měst, zahrnující různá politická přesvědčení od liberálního po konzervativní, v ideologické opozici vůči městům, ve skutečnosti ale modernistické),
2. občansko-městské (zejména buržoazie a národně orientovaní liberálové, středostavovské vrstvy a živnostníci, s výraznou nacionální ideologií),
3. národně-sociální (nacionalisticky smýšlející maloburžoazie, někteří intelektuálové se silnější orientací na kolektivní společenské utopie, organizačně převyšující občansko-městské vrstvy, se silně antimilitaristickým mládežnickým hnutím),
4. sociálně demokratické (nižší a střední vrstvy a intelektuálové, fakticky antirevoluční, prosazující postupné právní reformy),
5. politicko-katolické (především na venkově napříč společenským spektrem, ale také městské nižší a střední vrstvy, protipokrokové i pokrokářské, se silnou oporou na Moravě a ve východních Čechách, ale zároveň se základnou v Praze).

Studoval jste nejen životní kariéry jednotlivých poslanců, ale také politické strategie celých sociálních skupin, generací a českých politických stran. Je možné nalézt nějaký společný prvek v životních světech českých poslanců, potažmo v české mentalitě na začátku 20. století?

Obecně se mi zdá, že česká společnost mezi roky 1900 a 1914 se ke změnám stavěla pozitivně. Pojmy *pokrok* a *moderna* se vyskytovaly v mnoha politických souvislostech, v názvech spolků, novin nebo časopisů. Velká část české společnosti – a také mnoho poslanců – v mírových letech po roce 1867 zažila na vlastní kůži, že se jí díky vzdělání na technických školách, univerzitách a dalších institucích otevřely kariérní a finanční možnosti a příležitosti získat politický vliv, jež se zřetelně odlišovaly od zkušenosti jejich rodičů. Mezi lety 1867 a 1907 výrazně vzrostly nejen materiální, ale také politické možnosti české společnosti, a to ve všech oblastech. Platí to pro každodenní život stejně jako pro vysokou politiku. Tak bylo například od roku 1900 jasné, že vídeňská vláda může být úspěšná jen tehdy, když jejím členem bude alespoň jeden český politik, zpravidla to byli dva čeští ministři. To vše vzbuzovalo očekávání, že další změny jsou možné, či dokonce nevyhnutelné. Cesta k určité autonomii Čech (resp. českých zemí) se zdála politicky uskutečnitelnou či zcela a naléhavě nutnou.

To ovšem neznamená, že se nenašly části společnosti, které ze změn neprofitovaly (zvláště to platilo pro

dělníky v zemědělství) nebo měly zájem na zachování stávajícího stavu v jednotlivých oblastech (například v náboženském životě).

Hlavně pro generace, které se narodily po roce 1860, přesto platí, že nehladě na frustrace roku 1897 apod. věřily ve společenský, ekonomický a politický pokrok a posílení české pozice v habsburské monarchii. Po roce 1918 bylo jistě žádoucí zdůrazňovat to nové a vymezit se vůči éře monarchie. To určuje historické povědomí až dodnes. Bez sebevědomí, které si česká

veřejnost a vedoucí čeští politici od 80. let 19. století vybudovali, by tak úspěšný, pokojný a hladký průběh převratu v roce 1918 nebyl vůbec možný.

Vaše kniha přesvědčivě ukazuje výraznou kontinuitu politické komunikace, strategií, organizování politické práce do meziválečného období. Je něco, v čem čeští poslanci za republiky navazovali na předlitavskou politickou kulturu a historiografie o tom neví?

Ohnisko mého výzkumu leží v epoše před rokem 1914. Je ale zřejmé, že mnohé z toho, co se do té doby vytvořilo, přežilo faktickou vojenskou diktaturu za první světové války a do velké míry definovalo politiku první Československé republiky. Platí to přinejmenším do konce 20. let. Pokud odhlédneme od názvů politických stran a vezme me v úvahu milieu a politické tábory, tak právě vládní koalice Pětky po roce 1918 odráží stranický systém před rokem 1914. V Revolučním Národním shromáždění počet poslaneckých křesel pro jednotlivé české strany odpovídal podílu mandátů na Říšské radě (tzv. Švehlův klíč). Ještě důležitější než tento politický poměr sil byly osobní kontinuity a tradice politického nalézání většiny. Československo bylo ovlivněno principy proporčního zastoupení a stranicko-politické segmentace veřejného života a ekonomické sféry. To vše byly principy, které už před rokem 1914 definovaly politiku habsburské monarchie. Tyto politické postupy byly českým, stejně jako rakouským a českoněmeckým (deutschböhmisch) politikům důvěrně známé. Poslanci s nimi měli velké praktické zkušenosti a snad právě proto zde přetrvala velká politická kontinuita. Teprve sociální změny 30. let, vznik masových organizací nového druhu a rozmach nových médií vedly v tomto směru ke zlomu.

Sledujete v české polistopadové politické kultuře nějakou tradici nebo dědictví po českých poslancích před první světovou válkou?

Přímo ne. Po roce 1989 se sice objevila určitá nostalgie a politická orientace na první Československou republiku z let 1918–1938/39, ale žádnou politickou tradici nevidím. Snad jediné přímou volbu konkrétních kandidátů do Senátu lze pokládat za paralelu k volebnímu právu do Říšské rady, avšak systém volebních obvodů je dnes zcela jiný. Od roku 1938 do roku 1968 byly stará milieu a sociální struktury takovým způsobem důsledně zničeny, že i v tomto směru je dnes těžší na co navazovat. Také východiska, motivace a možnosti politické angažovanosti jsou dnes zcela jiné než před sto lety.

Za zmínku ale stojí, že se objevili potomci poslanců Říšské rady, kteří po roce 1989 vstoupili do politiky. Z rodin známých poslanců z let 1900–1930 pocházejí třeba Petra Buzková nebo Martin Jan Stránský.

To odkazuje k něčemu daleko důležitějšímu. Česká republika má za sebou více než 150 let historické

zkušenosti s politickými a parlamentními institucemi. V Česku existuje po generace (převážně nevědomky) předávané povědomí o parlamentech, stranách, politických organizacích, médiích, politické veřejnosti, politické činnosti a politických taktikách. To odlišuje západo- a středoevropské země od jiných částí světa, jako je většina nástupnických států Sovětského svazu, země arabské a spousta asijských.

Analyzoval jste prameny týkající se celkem 163 českých poslanců, z nichž mnozí zatím nejsou v českých encyklopediích biograficky zpracováni. Zřejmě nebylo jednoduché zjistit základní biografické údaje, vybrat relevantní data, případně verifikovat chybné údaje. V čem bylo badatelsky náročné provádět tak rozsáhlý výzkum a co Vám pomohlo třídit informace a strukturovat text?

Druhý svazek méj práce představuje Biografická příručka poslanců. Měl jsem štěstí, že jsem neměl žádná omezení co do rozsahu knihy. Takže právě u méně známých členů parlamentu jsem mohl uvést i detailní informace. Mými prvními prameny byly biografické informace z dobových parlamentních příruček, pak ale také publikace stran, škol, spolků, hospodářských podniků apod., dále archiválie až po rukopisné životopisy nebo armádní osobní složky. U důležitých funkcí jako mandáty v zemských sněmech se pro dobu jejich trvání daly nalézt většinou přesné a úplné údaje. Jak dlouho poslanec úřadoval jako předseda nějakého spolku nebo družstva a zda tuto funkci zastával ještě během svého mandátu, se mi často nepodařilo zjistit. Pro mou interpretaci to ale ani nebylo rozhodující. Síť, které prostřednictvím těchto úřadů vznikly, přispívaly k volebnímu vítězství politiků a zpravidla se udržely i po jejich nástupu do funkce, nezávisle na tom, jestli poslanec dále zůstal předsedou toho kterého spolku nebo zda odstoupil.

Biografické údaje jsem třídil podle kritérií jako vzdělání, ekonomické činnosti, stranickopolitických funkcí a parlamentární činnosti, abych si připravil biografický materiál pro analýzu sociálních struktur. Množství materiálu v biografiích, které jsem vypracoval, se může také stát podkladem pro další studie jiných badatelů. Je mnoho aspektů, které jsem ve své analýze mohl zohlednit jen zběžně nebo vůbec. Například řada venkovských poslanců byla členy hasičských sborů. Role dobrovolných hasičů v politické socializaci na vesnici ale zatím zůstává neprozkoumaná.

Bylo pro Vás náročné provádět výzkum v českém prostředí, přestože jste k tomu dobře jazykově vybaven? Jak hodnotíte tuzemské badatelské podmínky a spolupráci s českými archivy a knihovnami?

Vzhledem k tomu, že jsem s výzkumem začal ještě před rokem 1989, mohu říci, že probíhal v každém desetiletí

jinak. Před rokem 1989 bylo v českých archivech důležité zdůraznit, že studuji dobu před první světovou válkou, tedy z ideologického hlediska bezproblémovou éru. Mohl jsem například v Archivu KSČ nahlížet do korespondence z let 1907–1914 v Masarykově pozůstalosti, ačkoli fond tehdy vlastně nebyl přístupný. Jednou jsem byl na německo-československé hranici déle zadržen, protože se v mých zavazadlech našly kartotéční lístky k jednotlivým poslancům. Systematicky vyplněné osobní údaje se celníkům očividně jevily jako velmi nebezpečné. Teprve když se mi je s pomocí dat narození podařilo přesvědčit, že všechny osoby, o které šlo, už jsou dávno mrtvé, směl jsem vycestovat do Spolkové republiky.

Pracovní badatelské podmínky byly v archivech a knihovnách obecně dobré, především pokud jsem byl na místě osobně a měl dostatek času. Od poloviny 90. let mi české archivy i na písemné dotazy zprostředkovaly řadu užitečných zpráv a kopií dokumentů. Náročnější to bylo s publikacemi spolků a svazů, které jsou k dispozici jen v regionálních nebo místních knihovnách. České archivnictví je vesměs velmi dobře vybudované, ale vzhledem k množství a vysoké kvalitě materiálů bohužel obecně podfinancované.

Velmi záslužná je v posledních letech prováděná digitalizace matrik, velice užitečná je také databáze Kramerius. V budoucnu by se ale mělo do této oblasti investovat mnohem více než dosud. České historiografii chybí peníze na větší, střednědobě pojaté projekty. Zejména dlouhodobé badatelské projekty zaměřené na analýzu pramenů nebo podchycení sekvenčních pramenů 19. a 20. století s velkými náklady na personál je v podstatě nemožné realizovat.

Mnoho biografických příruček, slovníků a sborníků, které vyšly od roku 1990, by bylo vhodné zpřístupnit na internetu.¹ Chybí nějaký český biografický portál srovnatelný např. s internetovou databankou <http://www.biographie-portal.eu/> nebo databází *World Biographical Information System (WBIS)*, která zahrnuje starší publikace. Osobně bych se rád podílel na přípravě databanky všech osobností z českých zemí, které od roku 1848 byly v parlamentech: vídeňském Říšském sněmu, Říšské radě, zemských sněmech atd.

Oba svazky Vašeho díla jsou založeny na biograficko-kolektivní metodě; hojně využíváte kvantifikační přístupy. V čem je podle Vás makrohistorický výzkum přínosný? Jaké předpoklady by k němu historik měl mít, pokud nemá takové znalosti

ve statistice a matematice, kterými jste Vy zúročil své dřívější studium?

Mnozí historici to neradi slyší, ale právě historiografie nesmí matematiku ignorovat. Pro sociální nebo hospodářské historiky je používání matematicky náročnějších metod samozřejmé. Ale každý historik stojí vždy před otázkou: Je tento údaj či pramen, který je pro mě relevantní, jedinečný případ, výjimka, nebo je to reprezentativní či rovnou typický příklad nějakého fenoménu? Jakkoli se k němu člověk potom vyjádří, má to co dělat s matematikou, se zvážením okolností, s proporcí. To platí i pro biografie jednotlivých osobností. Práce Jana Galandauera o Františku knížeti Thunovi velmi výstižně a živě představuje dobové poměry. Galandauer také v knize často poukazuje na rozdíly mezi Thunem a ostatními českými aristokratickými politiky. Pro posouzení role a funkce šlechty pozdní habsburské monarchie však Galandauerova jinak vynikající studie nepostačí.

Makrohistorie je nenahraditelná pro poznání souvislostí a zobrazení střednědobých nebo dlouhodobých procesů. Proměny struktur lze sledovat jen prostřednictvím matematicky založených postupů. Přitom nezáleží na číslech za desetinnou čárkou. K matematice patří právě určit intervaly a posoudit, kdy jsou odchylky relevantní a kdy jsou rozdíly dvou nebo pěti procent bezvýznamné. Na druhou stranu makrohistorie nevyhnutelně potřebuje mikrohistorii i případové studie. Jen takto lze uchopit komplexitu a mechanismy proměn a realisticky vykreslit fenomény a jejich historickou jedinečnost.

Jakému výzkumu se věnujete aktuálně?

Zůstávám věrný makrohistorii a otázkám individuální biografie. Zajímají mě jak interkulturní konstelace mezi národními společenstvími, tak například židovské a romské menšiny v dějinách 18. až 20. století. Kromě toho pracuji na biografích. V rámci výzkumného projektu *Imperial Subjects* se zabývám autobiografiemi politiků v habsburské monarchii. Jako redaktor Biografického lexikonu dějin českých zemí píšu stručné životopisy, teď právě 66 biografických skic osobností šlechtické rodiny Šternberků od 12. do 20. století. Společně s prof. Milanem Hlavačkou a dalšími připravuji konferenci v Praze (3.–6. 6. 2015, red. pozn.) a sborník o komparaci Bavorska a českých zemí od středověku do současnosti.

(Rozhovor vedl a přeložil Tomáš W. Pavlíček.)

1 K tomu také srov. moji databanku „Neuere tschechische, slowakische und internationale biographisch-historische Informationsmaterialien (seit 1989)“, URL: <<http://www.collegium-carolinum.de/bibliothek/arbeitsbibliographien/nachschlagewerke.html>>.

Výběrová anotovaná bibliografie*

Marie **Bahenská** – Jana **Malínská** (edd.). *Ženy a politika (1890–1938)*, Praha 2014.

Kniha představuje nové výsledky bádání českých, rakouských a slovenských historiček a historiků v oblasti sociálních, kulturních a politických aktivit ženského hnutí ve středoevropském prostoru a s přihlédnutím k nezbytné interdisciplinaritě (literární historie, gender).

Marie **Bahenská** – Libuše Heczková – Dana Musilová, *O ženské práci. Dobové (sebe)reflexe a polemiky*, Praha 2014.

Kniha přináší pohled na status, formy a proměny ženské práce v 19. a 20. století, které představuje prostřednictvím vybraných dobových textů a na pozadí různých přístupů (etického, genderového a třídního). Přibližuje dobové diskuse a reflektování ženské práce, její vývoj a determinaci rodem, třídou, náboženstvím nebo regionem.

Marie **Bahenská** – Hana **Barvíková**, *Deník profesora Josefa Charvát z roku 1945*, Praha 2014.

U příležitosti třiceti let od smrti profesora Josefa Charvát jsou vydány jeho deníkové záznamy z roku 1945. Josef Charvát, zakla-

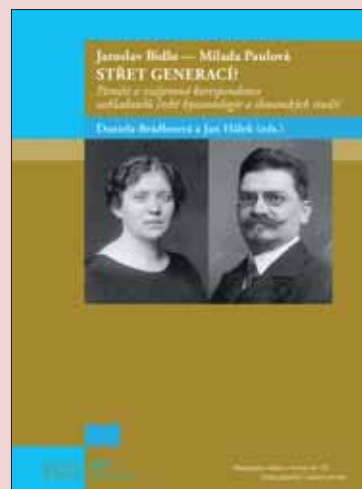

datel české endokrinologie, působil od roku 1923 na II. interní klinice, v roce 1945 založil III. interní kliniku 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy a vedl ji až do roku 1970. Dochované Charvátovy deníky z dramatického roku 1945 jsou jedinečným historickým pramenem. Josef Charvát si v tomto roce vedl pečlivé každodenní záznamy, které zachycují jeho osobní zážitky, ale také reflektují stěžejní dobové dění

(v oblasti politiky, vědy, kultury, hospodářství) a poskytují řadu zajímavých údajů o utváření československého zdravotnického systému. Byl očitým svědkem bombardování Prahy na jaře 1945, podílel se na obnově výuky medicíny po znovotevření českých vysokých škol a na formování našeho poválečného zdravotnictví včetně jeho personálního zajištění.

Daniela **Brádlarová** – Jan **Hálek**, Jaroslav **Bidlo** – Milada **Paulová**, *Střet generací? Paměti a vzájemná korespondence zakladatelů byzantologie a slovanských studií*, Praha 2014.

Kniha představuje dva významné vědce, Jaroslava Bidla a jeho žačku Miladu Paulovou, kteří významně ovlivnili nejen vývoj české historické vědy (zejména slavistiky a byzantologie), ale i úroveň univerzitního života. Kniha dokumentuje jejich spor v otázce, zda jsou soudobé dějiny vědou. Kniha je doplňujícím pramenem pro dějiny meziválečné Jugoslávie a pro dějiny českého odboje za první světové války.

* kmenoví zaměstnanci MÚA AV ČR jsou vyznačeni tučně

Vratislav **Doubek**, *Masarykovy neznámé komentáře k rakouské politice*. In: Vratislav Doubek – Dagmara Hájková (ed.), *Život plný neklidu*. Sborník k devadesátinám historie Jaroslava Opata, Praha 2014, 52–62.

Martin **Franc** – Miroslav **Kunštát**, *Vývoj plánování vědy v Československu a NDR v letech 1945–1989*, *Československý časopis pro fyziku* 65/5 (2014), 302–312.

Článek pojednává o vývoji organizace a řízení vědeckého výzkumu v Československu a někdejší NDR, tedy ve dvou hospodářsky nejvyspělejších zemích bývalého komunistického bloku. Autoři identifikovali převažující shodné rysy vědeckých politik obou států, resp. i systému plánování vědeckého výzkumu. S výjimkou rané fáze rekonstrukce a poválečné výstavby (sovětský přímý okupační režim před vznikem NDR v r. 1949) je možno periodizaci označit za téměř shodnou: konsolidaci vědecké politiky v 50. letech, reformní fázi v 60. letech a krizovou fázi v 70. a 80. letech. V obou zemích bylo plánování vědy zdůvodněno marxistickou premisou o „zákonitě nutnosti“ plánovitěho rozvoje celé společnosti. Nejvýznamnější východoněmecká vědecká instituce – Německá akademie věd (později Akademie věd NDR) – však nikdy nepředstavovala takovou monopolní instituci, jako byla ČSAV (vedle ní např. existovala v NDR prestižní Leopoldina v Halle). Také vliv těchto institucí na celostátní plánování vědeckého výzkumu byl odlišný, v československém případě byl zejména v 50. a 60. letech mnohem větší.

Martin **Franc** – Vlasta **Mádlová**, *The History of the Czech Academy of Sciences in Pictures*, Praha 2014.

Kniha představuje na základě řady dokumentů a fotografií vývoj české neuniverzitní vědy od 18. století do dneška s důrazem na Akademii věd ČR a její předchůdce. Jednotlivé kapitoly jsou věnovány i dalším

českým a německým vědeckým institucím v českých zemích.

Dagmara **Hájková**, *Emanuel Voska. Špionážní legenda první světové války*, Praha 2014.

Kniha přibližuje aktivity Čechoameričana Emanuela Vosky v průběhu první světové války v oblasti československého zahraničního hnutí, propagandy, zpravodajských služeb a krajských organizací.

Voska v sobě spojoval patriota – oddaného spolupracovníka odboje, propagandistu a špiona. Nakonec se do centra jeho pozornosti dostala propaganda a všechny jeho akce byly podřízeny jedinému cíli: rozbití Rakouska-Uherska. Po první světové válce byl vytvořen obraz Vosky jako prvního českého špiona a předního spolupracovníka T. G. Masaryka. Studie se snaží odpovědět na otázku, jak důležité byly Voskovy aktivity v průběhu války

v kontextu zahraničního odboje a jaký byl jeho skutečný podíl na vzniku nezávislého československého státu.

Dagmara **Hájková** – P. Helan, *The Quest for Balance: Attitudes of the Czechoslovak Independence Movement Abroad to the Adriatic Problem During the First World War*, *Acta Historiae* 22/3 (2014), 661–676.

Studie se zabývá aktivitami vedoucích představitelů československého exilu za první světové války, především s ohledem na jihoslovanskou otázku. Jejich osobní korespondence a deníky umožňují představit ideový kontext jednání s italskými představiteli a s reprezentanty jihoslovanského hnutí. Tyto dokumenty vrhají rovněž světlo na interní diskuse Masaryka, Beneše a Štefánika i na jejich názory na ostatní politiky.

Jan **Hálek**, *Diplom pro Maffii*, *Časopis Národního muzea*. Řada historická 183/1–2 (2014), 49–64.

Studie si klade za cíl přispět k poznání problematiky související s uznáním a oceněním zásluh účastníků domácího protihabsburského odboje na vzniku Československa, a rozšířit tak poznatky o faktorech ovlivňujících stav prvorepublikové společnosti. Jako konkrétní příklad byl vybrán proces vedoucí k udělení československé revoluční medaile členům domácí odbojové skupiny označované jako Maffie.

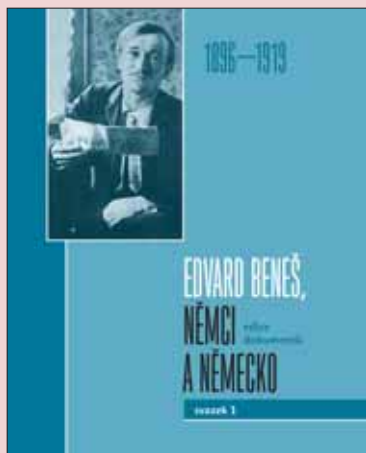
Jan **Hálek**, *Masarykova akademie práce a výprava amerických Čechů do Československa v létě 1921 (Edice dokumentů)*, *Práce z dějin Akademie věd* 6/2 (2014), 209–251.

Studie věnuje pozornost jedné z výprav amerických Čechů do Československa uskutečněné v roce 1921. Edice zpřístupňuje některé českými historiky dosud opomíjené dokumenty a snaží se přispět k poznání vztahů mezi českou krajskou

komunitou v USA a prvorepublikovým Československem. Studie rovněž přináší informace spojené s počátky existence Masarykovy akademie práce.

Dagmara **Hájková** – Pavel **Horák**, *Edvard Beneš, Němci a Německo. Edice dokumentů. Svazek I (1896–1919)*, Praha 2014.

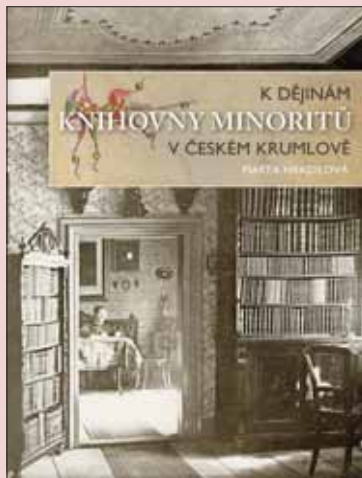
Výběrová edice dokumentů je prvním svazkem projektu, jehož záměrem je zdokumentovat vývoj Benešových názorů na problematiku Němců v českých zemích, jeho vztah k Německu, Rakousku-Uhersku a obecně pak zachytit Benešovo pojetí národnosti a náro-

da. První díl edice zahrnuje období od mládí Edvarda Beneše do jeho návratu z pařížské mírové konference. Vybrané dokumenty jsou osobní i úřední povahy, publikované i dosud nezveřejněné.

Marta **Hradilová**, *K dějinám knihovny minoritů v Českém Krumlově*, Praha 2014.

Práce přináší nové poznatky ke kvantitativnímu i kvalitativnímu složení knihovny minoritů v Českém Krumlově s důrazem na rukopisnou část fondu knihovny. Původní pramennou základnu, tvořenou dochovanými rukopisy a soupisem knihovny z roku 1502, se podařilo rozšířit o dosud neznámý katalog knihovny z roku 1787 a jediný známý soupis knihovny českokrumlovských klarisek, který

vznikl v roce 1782 při inventarizaci majetku rušeného konventu. Studium archivních pramenů, uložených v archivu Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, přineslo důležitá zjištění v otázce prodeje českokrumlovských rukopisů a prvotisků muzeu v letech 1894–1896 i o podílu tamního ředitele Karla Heraina na záchraně českokrumlovských rukopisů za druhé světové války. Srovnání katalogových popisů s dochovanými rukopisy napomohlo k určení ztrát, ke kterým došlo v posledních dvou letech. Přesto představuje českokrumlovská knihovna se svými 90 středověkými rukopisy nejzachovalejší minoritickou knihovnu v českých zemích.

Milena **Josefovičová**, *Německé vědecké instituce v Liberci 1923–1945. Od vlastivědy k nacistickému „bádání o zemi a lidu“*, Praha 2014.

Liberec/Reichenberg i po vzniku samostatného československého státu nadále plnil funkci centra kulturního, hospodářského i politického života Němců v ČSR. Neplatilo to tak zcela pro vzdělanost, už vzhledem k tomu, že Německá univerzita i technika sídlily tradičně v Praze. Nacionalisticky smýšlející vědci E. Gierach a E. Lehmann ve snaze tuto situaci změnit založili ve 20. letech v Liberci řadu vlastivědných, historických, archeologických a knihovnických institucí. Úvodní studie knihy se zabývá vývojem, činností a významem Sude-

toněmeckého vlastivědného ústavu (Anstalt für sudetendeutsche Heimatforschung), Společnosti pro pravěké a rané dějiny (Deutsche Gesellschaft für Vor- und Frühgeschichte) a Sudetoněmeckého ústavu pro výzkum země a lidu (Sudetendeutsche Anstalt für Landes- und Volksforschung). Druhou část tvoří soupis (inventář) písemností i dalších artefaktů, které z činnosti jmenovaných institucí vzešly a jsou tímto zpřístupněny badatelské veřejnosti v podobě archivního fondu Sudetoněmecký vlastivědný ústav Liberec, uloženého v MÚA AV ČR. Prostřednictvím velmi různorodých písemností, fotografií, novin a dokumentace lze poznávat život Němců v Čechách v 19. a 20. století, jakož i vývoj „völkisch“ hnutí. Původně autentická podoba vlasteneckých snah o udržení a rozvíjení vlastní identity se vlivem politické situace v Německu transformovala v nástroj nacistické propagandy – „bádání o zemi a lidu“. Zneužívání vědecké práce k politickým účelům a propagandě se plně rozvinulo po vzniku říšské župy Sudety v říjnu 1938. Původní struktury spolkových aktivit byly zrušeny a činnost přesunuta do nových, budovaných

podle říšských zákonů a v rámci župní samosprávy. Vědecká práce vlivem války oslabovala i v Liberci, v květnu 1945 byly všechny sudetoněmecké vědecké instituce zrušeny.

Milena **Josefovičová**, *Verlegen oder Belassen? Zu den historischen Versuchen, die Deutsche Technische Hochschule in Prag an einen anderen Ort zu verlegen*. In: K. Kaiserová – M. Kunštát (ed.), *Die Suche nach dem Zentrum. Wissenschaftliche Institute und Bildungseinrichtungen der Deutschen in Böhmen (1800–1945)*, Münster 2014, 145–165.

Studie (kapitola knihy) je věnována dohadům na podzim roku 1938 okolo přemístění Německé vysoké školy technické z Prahy na území sudetské župy podle přání sudetských Němců. Říšské úřady několik týdnů zvažovaly všechny okolnosti, nakonec na základě rozhodnutí Adolfa Hitlera škola v Praze zůstala.

Adéla **Jůnová Macková**, *Cestování v zemi lva a slunce. Josef Hříbek a obchodní mise v Orientu*, *Nový Orient* 69/2 (2014), 65–70.

Československo, nástupnický stát Rakouska-Uherska, ztratilo po roce 1918 rozsáhlý chráněný trh na území bývalé monarchie. Počátkem 20. let bylo zorganizováno několik obchodních misí, jejichž úkolem bylo prozkoumat nové trhy pro odbyt československých výrobků. Tyto mise byly organizovány ministerstvem obchodu a ministerstvem zahraničních věcí. Studie se zabývá obchodní misí legionářů, organizovanou Václavem Girsou a Josefem Hříbkem. Tato mise měla za úkol prozkoumat oblast Turkestánu, ale v důsledku bojů, jež na tomto území ještě ve 20. letech probíhaly, se její účastníci nakonec zaměřili na Persii.

Adéla **Jůnová Macková**, *Orientální ústav a československé pronikání do Orientu 1928–1938. Stipendia hospodářského odboru*, *Časopis Národního muzea. Řada historická* 183/1–2 (2014), 19–34.

Studie se zabývá problematikou československého hospodářského pronikání do Orientu ve 20. a 30. letech 20. století na příkladu

práce hospodářského odboru Orientálního ústavu. Tento odbor se zasloužil o vybudování exportní infrastruktury, komisionářů a zpravodajů usazených v Orientu, kteří pomáhali československým firmám exportovat jejich zboží do ciziny. Orientální ústav formou stipendií podporoval především absolventy ekonomicky zaměřených škol, kteří se vydali prozkoumat trhy v cizích zemích, či se tam hodlali usadit jako komisionáři, nebo chtěli získat praxi u zahraničních firem. Na několika vybraných příkladech je ukázána praxe těchto typů stipendií a propojení financování s Exportním ústavem československým a Národohospodářským ústavem při ČAVU.

Hana **Kábová**, „*Fin de siècle*“. *Kultura, vzdělanost a osvěta na přelomu 19. a 20. století; Světová válka*. In: Z. Martínek (ed.), *Pelhřimov, Praha 2014*, 396–412.

Dvě kapitoly z dějin Pelhřimova zachycují kulturní a společenský život ve městě v letech 1890–1914 a život za první světové války.

Hana **Kábová**, *Osobní fond Josef Vítězslav Šimák v Archivu Akademie věd České republiky*, *Archivní časopis* 64/4 (2014), 376–397.

Článek se zabývá dějinami zpřístupnění osobního archivního fondu J. V. Šimák, uloženého v archivu Akademie věd ČR, rovněž se zřetelům k osudům dalších částí tohoto fondu rozptýleného v několika paměťových institucích.

Martin **Klečacký**, *Iluze nezávislosti. Sociální status c. k. soudce v konfliktu loajalit mezi národem a státem na přelomu 19. a 20. století*, *Český časopis historický* 112/3 (2014), 432–462.

Tématem studie je postavení soudce v předlitavské části habsburské monarchie. Soudce jako formálně nezávislý a samostatný představitel jedné ze tří složek státní moci byl svým materiálním i společen-

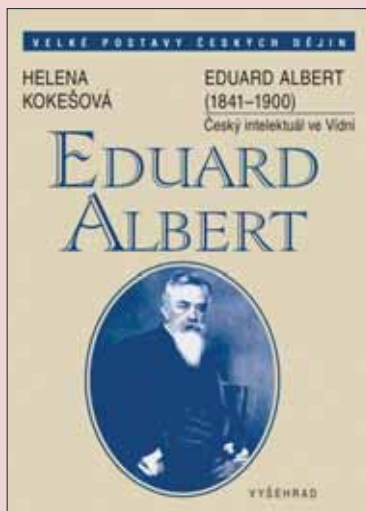
ským postavením zcela odkázán na rozhodování vlády. Snahy o zlepšení těchto poměrů vedly soudce ke spolupráci s politickou reprezentací a ke stále většímu vměšování politických stran do oblasti soudní správy.

Martin **Klečacký**, *Josef Ježek a Otto Bláha – cesta dvou četnických generálů před Národní soud*, *Moderní dějiny* 22/2 (2014), 155–187.

Životní dráhy četnických generálů Otto Bláhy a Josefa Ježky si byly velmi podobné. Oba vstoupili k četnictvu ještě v habsburské monarchii, prodělali v jeho řadách první světovou válku a po rozpadu podunajské říše neváhali přejít do služeb nového československého státu. Studie se zabývá jejich vzájemným, velmi vyhoceným vztahem, který během dvacátých a třicátých let vyústil v přeložení Otto Bláhy do výslužby. Josef Ježek naopak dosáhl až vrcholu četnické kariéry a stal se zemským velitelem. Německá okupace představovala pro oba novou příležitost. Bláha okamžitě navázal styky s německými úřady a dostal se do čela nově budovaného svazu bývalých vojáků z fronty – Českého svazu válečníků. Josef Ježek se stal v červenci 1939 ministrem vnitra v Eliášově vládě. Za svoji protektorátní činnost skončili oba po válce před Národním soudem a byli shledáni vinnými. Bláha byl v lednu 1946 odsouzen k trestu smrti, Ježek o rok později odešel bez trestu.

Helena **Kokešová**, *Eduard Albert (1841–1900). Český intelektuál ve Vídni*, Praha 2014.

Knihy se zabývá Eduardem Albertem, významnou osobností českého a rakouského vědeckého, kulturního i politického života konce 19. století. Výzkum se prioritně soustředil na nepřilíh prozkoumané oblasti Albertova života, tedy na jeho soukromí a politickou činnost. Jakou roli hrál muž, který ve Vídni dosáhl oslnivé profesní kariéry a získal i odpovídající společenské posta-

vení, v českém politickém životě? Ačkoli se otevřenému angažování v politice bránil, zcela stranou stát nedokázal. Na konkrétním příkladě Albertových vztahů ke skupině realistů ukazují, že Albert byl člověkem živě se zajímajícím o soudobé politické dění, že nebyl pouze pasivním pozorovatelem, ale mnohdy aktivně zasahoval do české politiky. Dalším předmětem zájmu byl Albertův postoj k České akademii věd a umění.

Helena **Kokešová**, *Po stopách jednoho dopisu*. In: Vratislav Doubek – Dagmara Hájková (ed.), *Život plný neklidu*. Sborník k devadesátinám historika Jaroslava Opaty, Praha 2014, 201–213.

Článek se týká událostí spojených s dopisem syna Eduarda Alberta Georga adresovaného T. G. Masarykovi z 14. 2. 1926 a slouží jako doklad prezidentova sociálního citění a velkorysosti. Článek je doplněn edicí dopisu v německém originálu a českém překladu.

Rudolf **Kučera**, *Losing Manliness: Bohemian Workers and the Experience of the Home Front*. In: J. Bürgschwentner – M. Egger – G. Barth-Scalmani (ed.), *Other Fronts, Other Wars? First World War Studies on the Eve of the Centennial*, Boston 2014, 331–348.

Kapitola se věnuje dopadu první světové války na reformulaci maskulinity v prostředí továrních dělní-

ků v českých zemích.

Rudolf **Kučera**, *Politika*. In: L. Storchová (ed.), *Koncepty a dějiny. Proměny pojmů v současné historické vědě*, Praha 2014, 133–145.

Kapitola shrnuje některé klíčové debaty na poli dějin politiky během několika posledních dekad a sleduje změny používání samotného konceptu politiky v současné historiografii.

Miroslav **Kunštát**, *Teologie a věda – moderní dichotomie. Katoličtí teologové v Čechách a jejich působení ve vědeckých institucích*, *Práce z dějin Akademie věd 6/2* (2014), 161–179.

Případová studie přináší krátkou analýzu rozšiřující se propasti mezi teologií a „světem vědy“ v 19. a 20. století v českých zemích, a to nejenom na známějším příkladu změny postavení teologických fakult v rámci státních univerzit, nýbrž i na zastoupení katolických teologů ve vybraných učených a vědeckých společnostech a institucích, zde konkrétně v České akademii pro vědu, slovesnost a umění (ČAVU) a ve srovnatelné německé instituci, tj. Společnosti pro podporu německé vědy, umění a literatury v Čechách (Gesellschaft zur Förderung deutscher Wissenschaft, Kunst und Literatur in Böhmen, GFDWKL).

Miroslav **Kunštát**, *Zentren und Peripherien der Deutschböhmen in Wissenschaft und Forschung*. In: K. Kaiserová – Miroslav Kunštát (ed.), *Die Suche nach dem Zentrum. Wissenschaftliche Institute und Bildungseinrichtungen der Deutschen in Böhmen (1800–1945)*, Münster 2014, 9–72.

Studie se zabývá základními trendy vývoje německých vědeckých a vzdělávacích institucí v Čechách v 19. a v 1. polovině 20. století, tj. nacionální transformací a rozdělením institucí starších (např. pražská univerzita a polytechnika), resp. vznikem institucí nově založených, a to jak v Praze, tak v němec-

ky mluvícím pohraničí. Současně sleduje jejich význam pro vznik a další rozvoj „sudetoněmecké“ kolektivní identity, a to i v období po roce 1945.

Š. Borýsková – Vlasta **Mádlová** – Tomáš W. **Pavlíček**, *Fotografické archiválie ve fondech Archivu AV ČR dvanáct let po povodni*, *Práce z dějin Akademie věd 6/2* (2014), 181–208.

Pohledem archivářky, restaurátorky a historika je specifikována výjimečnost fotografie coby historického pramene. Studie přibližuje osudy fotografických sbírek MÚA během povodní v roce 2002, analyzuje míru jejich poškození a hodnotí záchranné práce a následné restaurátorské zásahy.

Jana **Malínská**, *České politické strany a jejich (ne)ochota podílet se na řešení ženské otázky (1860–1914)*, *Studia historica Nitriensia 18/1* (2014), 23–48.

Cílem studie je zmapování přístupu českých politických stran k otázce zisku volebního práva žen do samosprávných a zákonodárných sborů, jež byl součástí tzv. ženské otázky. V souvislosti s tím bude třeba zjistit rozsah a charakter veřejných aktivit umožňovaný základními občanskými a politickými zákony, jak dokázaly české politické strany využít prostoru daného stávající legislativou ve prospěch občanské a politické rovnoprávnosti žen a míru vlivu katolické církve na českou společnost, která stavěla ženy mimo veřejný prostor.

Jana **Malínská** – Josef **Tomeš**, *Der Abgeordnete lebt nicht von Politik allein. Aus den Anfangsjahren des tschechoslowakischen Parlamentsrestaurants*. In: A. Gjuríčová – A. Schulz – Luboš Velek – A. Wirsching (ed.), *Lebenswelten von Abgeordneten in Europa 1860–1990*, Düsseldorf 2014, 211–230. Studie je věnována počátkům parlamentní restaurace. Opírá

se o jedinečný pramen z archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR. Autoři si všímají zásobovacích a finančních problémů provozovatelů restaurace či kritického názoru veřejnosti na cenovou politiku československé vlády.

Alena Mišková, „Heraus aus Prag“ – Pläne für den Aufbau und Umzüge von deutschen Hochschulen in Böhmen. In: K. Kaiserová – Miroslav Kunštát (ed.), Die Suche nach dem Zentrum. Wissenschaftliche Institute und Bildungseinrichtungen der Deutschen in Böhmen (1800–1945), Münster 2014, 119–143.

Studie se zabývá realizovanými i nere realizovanými plány na výstavbu německých vysokých škol mimo Prahu, jako například Obchodní vysoké školy v Ústí nad Labem, univerzity v Liberci či Zemědělské vysoké školy v Děčíně. Autorka se rovněž věnuje otázce, nakolik bylo hlavní město Praha střediskem Němců v Čechách.

Tomáš W. Pavlíček, Die Idealkarriere für eine Berufung in das cisleithanische Herrenhaus. Der Habsburger Parlamentarismus und die tschechisch-böhmische Politik. In: A. Gjuríčová – A. Schulz – Luboš Velek – A. Wirsching (ed.), Lebenswelten von Abgeordneten in Europa 1860–1990, Düsseldorf 2014, 83–104.

Kapitola zkoumá předlitavskou panskou sněmovnu v habsburské monarchii (1861–1918). Na základě empirického sociálně-historického výzkumu elit se věnuje českým doživotně jmenovaným členům panské sněmovny.

A. Gjuríčová – A. Schulz – Luboš Velek – A. Wirsching – H. Best – F. Adlgasser – Tomáš W. Pavlíček – A. Cieger – P. Seaward – A. Hopp – V. Stalman – Jana Malínská – Josef Tomeš – I. Soldwisch – J. Garrigues – L. Püski – A. Bos – B. Wintgens – B. Tüffers – T. Zahradníček, Lebenswelten von Abgeordneten in Europa 1860–1990, Düsseldorf 2014.

Kniha je věnována dosud málo zpracované problematice. Na základě srovnání zkušenosti poslanců v různých zemích i různých dobách ukazují jednotlivé studie, jak pod tlakem na profesionalizaci docházelo ke sjednocování životních i pracovních podmínek poslanců.

Michal Pehr, Anna Mrskošová, agrárnická a komunistická politička. In: Marie Bahenská – Jana Malínská (edd.), Ženy a politika (1890–1938), Praha 2014, 242–253.

Příspěvek se zabývá životním osudem ženy-političky, která byla aktivní nejprve v době meziválečného Československa jako členka pravicové agrární strany a po roce 1945 v souvislosti se změnou politických poměrů vstoupila do Komunistické strany Československa. Studie uvádí důvody této změny politických názorů ovlivněné válečnou zkušeností a strachem o rodinnou usedlost. Komunisté se snažili tento krok využít: měla se stát reprezentantkou nového směru socializace venkova. Přes její veškerou angažovanost nezískala důvěru totalitní moci a svoji usedlost byla nucena předat do společného majetku JZD.

Stanislav Petr, Rukopis Historie české Eneáše Silvia Piccolominiho v knihovně Casanatense v Římě. In: A. Bađurová – K. Boldan

– A. Jelínková – M. Vaculínová (ed.), Humanismus v rozmanitosti pohledů. Farrago festiva Iosepho Hejnic nonagenario oblata, Praha 2014, 165–181.

Rukopis sign. 3908 knihovny Casanatense v Římě je jedním z pěti římských rukopisů, v nichž je zapsána Historie česká Eneáše Sylvia Piccolominiho. Toto ve své době velmi oblíbené dílo informovalo čtenáře o historii a obyvatelích Českého království. Rukopis knihovny Casanatense vznikl v 1. polovině 80. let 15. století patří mezi 39 známými rukopisy, v nichž se Historie česká dochovala, ke klíčovým zejména stářím redakce jejího textu. K příspěvku je připojen kodikologický popis rukopisu sign. 3908 knihovny Casanatense.

Stanislav Petr, Výzkum rukopisných bohemik v římských knihovnách Angelica, Corsiniana a Vallicelliana, Praha-Roma 2014.

Publikace přináší komentovaný soupis 59 rukopisných bohemik nalezených při výzkumu v římských knihovnách Angelica, Corsiniana a Vallicelliana v letech 2008–2009. Z tohoto počtu je devět rukopisů středověkých a zbytek jsou rukopisy novověké z 16.–19. století. Rukopisné texty obsahují projednávání českých záležitostí na koncilech v Kostnici a Basileji, opisy listin vydaných českými panovníky a papežských listin zasláných příjemcům v českých zemích, životopisy českých světců a zprávy papežských nunciů o náboženské a politické situaci v českých zemích zasílaných římské kurii.

Jan Rychlík, Připojení Podkarpatské Rusi k Československu v letech 1919–1920. In: Vratislav Doubek – Dagmara Hájková (ed.), Život plný neklidu. Sborník k devadesátinám historika Jaroslava Opaty, Praha 2014, 161–183.

Práce vysvětluje důvody a průběh zapojení Podkarpatské Rusi do Československé republiky.

Jan **Rychlík** – V. Penčev – N. Veljanovski, *Istorija na Češka*, Skopje 2014.

Kniha přináší přehled vývoje českých zemí od nejstarších dob do současnosti.

Josef **Tomeš**, *Česká strana státoprávně pokroková v předvečer první světové války na jaře 1914*, *Moderní dějiny* 22/1 (2014), 35–64.

Článek zachycuje a hodnotí zahraničně politické aktivity České strany státoprávně pokrokové na jaře 1914. Dokazuje, že tato strana se jako jediná na tehdejší české politické scéně soustavně připravovala na evropskou válku a programaticky s ní spojovala mezinárodní řešení české otázky s pomocí mocností Dohody, čímž anticipovala cesty českého protirakouského odboje za první světové války.

Josef **Tomeš**, *Státoprávní pokrokáři v meziválečném Československu. Druhý život jedné strany*, *Střed* 6/1 (2014), 38–64.

Studie připomíná „druhý život“ státoprávně pokrokové strany v rámci Československé národní demokracie, kde bývalí státoprávní pokrokáři spoluvytvářeli idealisticko-nacionalistický proud a kde se mnozí z nich výrazně politicky i publicisticky exponovali. Zvláště si všímá politických vystoupení Viktora Dyka od počátku dvacátých do počátku třicátých let, především jeho polemik s T. G. Masarykem.

Richard **Vašek**, *Prezident Masaryk*

a tisk. Historiografická bilance tématu. In: Vratislav Doubek – Dagmara Hájková (ed.), *Život plný neklidu*. Sborník k devadesátinám historika Jaroslava Opata, Praha 2014, 231–245.

Příspěvek se zabývá žurnalistickou a publicistickou činností T. G. Masaryka v době jeho prezidentství (1918–1937). Sleduje, jak byla tato prezidentova činnost reflektována a hodnocena v české i zahraniční literatuře a v jakém stavu se výzkum tohoto tématu nachází v současnosti.

Luboš **Velek**, *Budování lokální a regionální organizace Národní strany v Čechách v 60. a 70. letech 19. století*, *Střed* 6/1 (2014), 9–37.

Studie prostřednictvím analýzy dobového tisku, zpráv politických úřadů, korespondence politických vůdců a protokolů poslaneckého klubu sleduje na příkladu Národní strany v Čechách (tzv. staročeši) budování vertikální organizační struktury honoračních stran v habsburské monarchii 60. a 70. let 19. století. Klíčovou je zde otázka motivace vedení vznikajících politických stran honoračního typu (poslanci, političtí vůdci) k rozšiřování stranické organizace směrem dolů (na místní, okresní, regionální úroveň) a její naléhavost v kontextu formování nového politického systému a počínajících národněpolitických konfliktů v Čechách. Studie sleduje postupné utváření vazeb mezi politickým centrem (pražské

vedení Národní strany) a lokálními, resp. regionálními centry; hledání tzv. místních důvěrníků a problém jejich mobilizace v čase voleb. Autor se rovněž zabývá organizačně-strukturálními proměnami vztahů mezi politickým centrem a periferií v prvním dvacetiletí od obnovení ústavnosti a parlamentarismu v habsburské říši (od angažování místních důvěrníků, přes vytváření místních volebních výborů až po zakládání lokálních a regionálních politických spolků). Tento vývoj se snaží zasadit do kontextu budování okresní samosprávy a prakticky každoročních volebních bojů v Čechách 70. let 19. století.

Luboš **Velek**, *Der Alltag der tschechischen bürgerlichen Abgeordneten 1848–1918*. In: A. Gjuríčová – A. Schulz – Luboš Velek – A. Wirsching (ed.), *Lebenswelten von Abgeordneten in Europa 1860–1990*, Düsseldorf 2014, 139–161.

Studie na příkladě dobové korespondence poslanců, zejména s jejich manželkami, rekonstruuje „všední den“ českých poslanců v Praze a zejména ve Vídni v letech 1848–1918. Pomocí této rekonstrukce pak provádí analýzu sociálních a kulturních poměrů, ve kterých čeští poslanci žili a které mnohdy výrazně limitovaly jejich politické a profesní možnosti.

Ediční řady a časopisy

Práce z dějin Akademie věd 1/2014

První číslo šestého ročníku obsahuje studie Dirka Dalberga (Demokratie als Entwicklungsmodell. Zdeněk Nejedlýs Demokratietheorie in den Zwanzigerjahren des 20. Jahrhunderts), Jaroslav Hoffmannové (Spolupracovnice naučných slovníků), Věry Dvořáčkové (K činnosti komisi fonografické, ortoepické a fonetické ČAVU) a edici Libora Bernáta (Korespondence Kamila Krofty s Jánem Kvačalou). Rubriky Archivní fondy a Kronika představují nově uspořádané fondy Archivu AV ČR a Archivu ÚTGM a připomínají aktuální výstavy a události, týkající se dějin vědy.

Práce z dějin Akademie věd 2/2014

Číslo přináší dvě hlavní studie, a to práce Miroslava Kunštáta (Teologie a věda – moderní dichotomie. Katoličtí teologové v Čechách a jejich působení ve vědeckých institucích) a autorského kolektivu Štěpánky Borýskové, Vlasty Mádlové a Tomáše W. Pavlíčka, kteří představují první výsledky společného projektu týkajícího se fotografických sbírek (Fotografické archiválie ve fondech Archivu AV ČR dvanáct let po povodni).

Edice připravili Jan Hálek (MAP a výprava amerických Čechů do Československa v léte 1921) a Jan Mervart (Druhé „vyhnání“ Ivana Svitáka z ČSAV). Obsáhlejší rubrika Archivní fondy komentuje nově zpřístupněné osobní i institucionální fondy našich archivních oddělení, konkrétně fondy Edvard Beneš, Anna Christitch, František Šorm a Ústav organické chemie a biochemie. Kronika připomíná dlouhodobou a úspěšnou spolupráci s Archiwem Nauki PAN i PAU v Krakově, mj. společné výstavní a konferenční projekty.

Střed 1/2014

Tématem prvního čísla bylo politické stranictví v letech 1860–2010, uvedeno titulem Od důvěrníků k sekretariátům. Svými studiemi do něj přispěli Luboš Velek (Budování lokální a regionální organizace

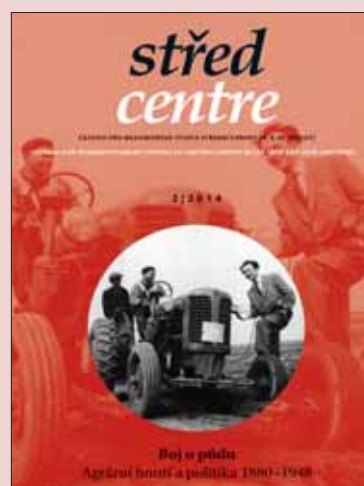

Národní strany v Čechách v 60. a 70. letech 19. století), Josef Tomeš (Státoprávní pokrokaři v meziválečném Československu. Druhý život jedné strany), Oskar Mulej (“Post-Liberalism”, Anti-Clericalism And Yugoslav Nationalism. Slovene Progressive Political Camp in the Interwar Period), Marco Zimmermann (Die Wahlkampagne

der Sudetendeutschen Partei 1935) a Jiří Koubek (Slovakia and Hungary: two different cases of party system change and persistence after 2000).

Střed 2/2014

Loňské druhé číslo bylo inspirováno mezinárodní konferencí věnované agrárnictví a jeho tradi-

cím v Evropě. V monotematickém čísle nazvaném Boj o půdu. Agrární hnutí a politika 1880–1948 najdeme studie Uwe Müllera (Die „innere Kolonisation“ in den preußischen Ostprovinzen um 1900 als Muster für die ostmitteleuropäischen Landreformen nach dem Ersten Weltkrieg? Plädoyer für eine transnationale Perspektive auf ein konstitutives Element der Nationalstaatsbildung), Lothara Höbelta (Die Deutsche Agrarpartei in Böhmen vor dem Ersten Weltkrieg) a Vasila Paraskevova (The Last Struggle: The Suppression of Agrarian Parties in Bulgaria, Hungary and Romania, 1944–1948).

Studie o rukopisech XLIV, 2014

Další číslo Studií o rukopisech je věnováno životnímu jubileu významného českého kodikologa a dlouholetého redaktora Studií

o rukopisech Stanislava Petra. Pěti-setstránkový svazek přináší články věnované mimo jiné rozšíření spisu *Lumen anime* ve středoevropských knihovnách od Baudouina Van den Abeeleho, rozboru listáře Jana z Jenštejna či studii o pražském kapitulním kodexu K 16 spojovaném s Janem z Jesenice. Další příspěvky se věnují doposud neznámým rukopisům, francouzské iluminované bibli ze 13. století a neznámému památníku Jana Rejcharta ze Štampachu. Rozsáhlá materiálová stať přináší edici a překlad latinských výkladů z meteorologie mistra Pavla Židka. Nedílnou součástí svazku jsou i recenze nové kodikologické literatury a bibliografie prací Stanislava Petra z let 1982–2013.

EGO

Daniela Brádrlová – Jan Hálek, *Jaroslav Bidlo – Milada Paulová. Střet generací? Paměti a vzájemná korespondence zakladatelů byzantologie a slovanských studií*, Praha 2014.

Marie Bahenská – Hana Barvíková (eds.), *Deník profesora Josefa Charvátka z roku 1945*, Praha 2014.

Ediční řada Centra středoevropských studií, společného pracoviště MUA AV ČR, v.v.i., a vysoké školy CEVRO Institut, o. p. s.

Antonie Doležalová (ed.), *Střední Evropa na cestě od minulosti k budoucnosti*, Praha 2014.

Ad honorem eruditorum

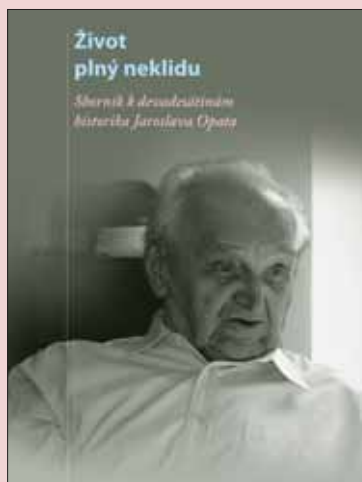
Historička československé demokracie. K životnímu jubileu Evy Broklové. Ed. Josef Tomeš – Richard Vašek, Praha 2014.

Sborníkem si připomínáme významné životní jubileum, kterého se v letošním roce dožívá docentka Eva Broklová, DrSc., emeritní ředitelka Masarykova ústavu Akademie věd České republiky a současná předsdkyně Masarykovy společnosti. Sborník obsahuje příspěvky, vesměs původní historické studie

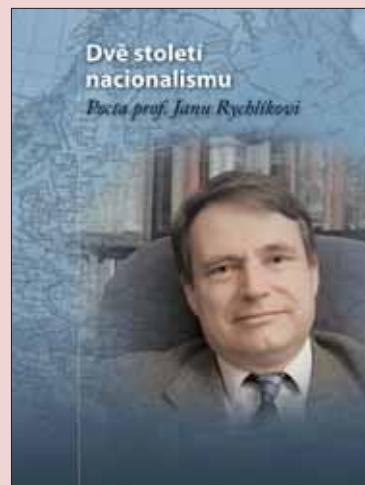
či eseje jejích dlouholetých kolegů, přátel a spolupracovníků. Je uveden biografickým medailonem jubilantky a uzavřen bibliografií jejích dosud vydaných děl.

Život plný neklidu. Sborník k devadesátinám historika Jaroslava Opaty. Eds. Vratislav Doubek – Dagmara Hájková, Praha 2014.

Předkládaný sborník není jen souborem vzpomínek na osobnost a dílo Jaroslava Opaty. Většina příspěvků se soustředí na témata, která byla jubilantovi blízká – masarykovská bádání a vývoj slovan-ského světa. Samostatnou úvodní skupinu tvoří studie orientované filozoficky, další část tvoří příspěvky věnované Masarykovým aktivitám souvisejícím se vznikem a budováním Československa, poslední oddíl se zaměřuje na publicistický odkaz TGM a stopy jeho aktivit. Úvodní kapitolu tvoří biografický medailon Jaroslava Opaty a sborník uzavírá bibliografie jeho prací.

Dvě století nacionalismu. Pocta prof. Janu Rychlíkovi. Ed. Michal Macháček. Vydal Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., ve spolupráci s Filozofickou fakultou UK v Praze, Praha 2014.

Kniha představuje jubilanta nejen jako historika, ale jako člověka se širším tvůrčím záběrem a zajímavým životním příběhem. Obsahuje biografickou část (příspěvky vzpomínkového charakteru, bibliografie prof. Rychlíka a ukázky z jeho publicistické práce) a odborné příspěvky domácích i zahraničních kolegů a přátel, jejichž spojujícím tématem je fenomén nacionalismu.

Personální složení a struktura Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd, v. v. i.*

Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8

<http://www.mua.cas.cz>

Ředitel: PhDr. Luboš Velek, Ph.D., 286010112, 234612205, velek@mua.cas.cz

Zástupci ředitele: PhDr. Marie Bahenská, Ph.D., 286010118, bahenska@mua.cas.cz

Dr. Phil. Rudolf Kučera, Ph.D., 234 612 414, kucera@mua.cas.cz

Sekretariát ředitele

Vedoucí: Mgr. Jan Boháček, 286010134,

bohacek@mua.cas.cz

Vědecký tajemník: Mgr. Jan Boháček, 286010134,

bohacek@mua.cas.cz

Sekretářka: Ludmila Ondrouchová, 286010110,

284680150 (fax), sekretariat@mua.cas.cz

Oddělení institucionálních fondů od r. 1952

Vedoucí: PhDr. Daniela Brádlarová, Ph.D., 286010114,

bradlerova@mua.cas.cz

Mgr. Jan Boháček, 286010134, bohacek@mua.cas.cz

PhDr. Jan Hálek, Ph.D., 286010113, 221403227,

halek@mua.cas.cz

Bc. Anežka Hrebiková, hrebikova@mua.cas.cz

PhDr. Jan Chodějovský, Ph.D., (badatelna), 286010120,

chodejovsky@mua.cas.cz

Mgr. Vlasta Mádlová, 286010114, madlova@mua.cas.cz

Oddělení osobních

a institucionálních fondů do r. 1952

Vedoucí: PhDr. Milena Josefovičová, Ph.D., 286010115,

josefovicova@mua.cas.cz

PhDr. Marie Bahenská, Ph.D., 286010118,

bahenska@mua.cas.cz

PhDr. Hana Kábová, Ph.D., 286010116,

kabova@mua.cas.cz

PhDr. Tomáš Pavlíček, 286010113, pavlicek@mua.cas.cz

PhDr. Tomáš Zouzal, zouzal@mua.cas.cz

Oddělení dějin Akademie věd

Vedoucí: doc. PhDr. Martin Franc, Ph.D., 286010123,

franc@mua.cas.cz

PhDr. et Bc. Věra Dvořáčková, Ph.D., 286010123,

dvorackova@mua.cas.cz

Mgr. Adéla Jůnová Macková, Ph.D., 286010111,

junova@mua.cas.cz

PhDr. Miroslav Kunštát, Ph.D., 286010115,

kunstat@mua.cas.cz

doc. PhDr. Alena Míšková, Ph.D., 286010111,

miskova@mua.cas.cz

Mgr. Zdeněk Nebřenský, Ph.D., 234612410,

nebrensky@mua.cas.cz

Oddělení Archiv ÚTGM

Vedoucí: PhDr. Helena Kokešová, Ph.D., 286010117,

kokesova@mua.cas.cz

PhDr. Hana Klínková, 286010135, klinkova@mua.cas.cz

Mgr. Miroslava Květová, 286010134, kvetova@mua.cas.cz

Prom. hist. Ivan Šťovíček, CSc., 286010135

Oddělení pro soupis a studium rukopisů**

Vedoucí: PhDr. Marta Hradilová, Ph.D., 234612215,

hradilova@mua.cas.cz

PhDr. Pavel Brodský, CSc. et DSc., 234612217,

brodsky@mua.cas.cz

PhDr. Martina Hrdinová, Ph.D., 234612215,

hrdinova@mua.cas.cz

Mgr. Stanislav Petr, 234612215, petr@mua.cas.cz

Mgr. Marie Tošnerová, Ph.D., 234612217,

tosnerova@mua.cas.cz

Mgr. Ondřej Vodička, 234612215, vodiccka@mua.cas.cz

Oddělení edičně-badatelské**

Vedoucí: PhDr. Dagmara Hájková, Ph.D., 234612222,

hajkova@mua.cas.cz

Mgr. Jan Bílek, bilek@mua.cas.cz

doc. PhDr. Jiří Brabec, CSc., 234612205

doc. Eva Broklová, DrSc., 234612205,

broklova@mua.cas.cz

prof. Mgr. Vratislav Doubek, Dr., 234612205,

doubek@mua.cas.cz

Mgr. Pavel Fabini, 234612201, fabini@mua.cas.cz

PhDr. et Mgr. Pavel Horák, Ph.D., 234612240,

horak@mua.cas.cz

Mgr. Eva Hajdinová, Ph.D., 234612222,

hajdinova@mua.cas.cz

PhDr. Martin Klečácký, 234612219, klecacky@mua.cas.cz

Dr. Phil. Ines Koeltzsch, koeltzsch@mua.cas.cz

doc. PhDr. Ota Konrád, Ph.D., 234612414,

konrad@mua.cas.cz

Dr. Phil. Rudolf Kučera, Ph.D., 234612414,

kucera@mua.cas.cz

Mgr. Lucie Merhautová, Ph.D., 234612205,

merhautova@mua.cas.cz

PhDr. Jana Malínská, Ph.D., 234612221,

malinska@mua.cas.cz

* stav k 31. březnu 2015

** detašované pracoviště, Na Florenci 3, 110 00 Praha 1

PhDr. Michal Pehr, Ph.D., 234612219, pehr@mua.cas.cz

prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc., 234612205,
rychlik@mua.cas.cz

PhDr. Václav Šmidrkal, Ph.D., 234612414,
smidrkal@mua.cas.cz

PhDr. Radka Šustrová, 234612411, sustrova@mua.cas.cz

PhDr. Josef Tomeš, Ph.D., 234612221, tomes@mua.cas.cz

Mgr. Richard Vašek, Ph.D., 234612222, vasek@mua.cas.cz

Stálí externí spolupracovníci

Mgr. Hana Barvíková, 286010118

Mgr. Nataša Kmochová, 286010129

Technicko-hospodářská správa

Vedoucí: Dana Karfilátová, 286010124,

karfilatova@mua.cas.cz

Jaroslava Kaufmannová**, 234612204,

kaufmannova@mua.cas.cz

Květa Valentová**, 234612204, smiskova@mua.cas.cz

Roman Jiráček, 286010133, jirak@mua.cas.cz

Úsek vydavatelský a distribuční**

Vedoucí: Mgr. Josef Tichý, 234612220, tichy@mua.cas.cz

Pavla Dedeciusová, 234612203, dedeciusova@mua.cas.cz

Ondřej Huleš, hules@mua.cas.cz

Knihovna

Ing. Jana Dvořáková**, 234612203, 234612224 (depozitář),

dvorakova@mua.cas.cz

PhDr. Irena Kraitlová, 286010117, kraitlova@mua.cas.cz

mua.cas.cz

Vydává Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

Gabčíkova 2362/10, 182 00 Praha 8

www.mua.cas.cz

Vedoucí redaktoři: Marie Bahenská, Ota Konrád

Technický redaktor: Josef Tichý

Grafická úprava: Ondřej Huleš

Tisk: Tiskárna Akcent, s. r. o., Vimperk

ISSN 1803-8743 (Print)

ISSN 1803-8751 (Online)

Praha 2015

© Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

Konference pořádané ústavem v roce 2015

(bližší informace viz www.mua.cas.cz)

■ **Dvojitý výročí Herberta Masaryka (1880–1915)**

Pořadatelé: MÚA AV ČR, v. v. i.

Termín a místo: 28. dubna 2015, Na Florenci 3, Praha 1, 3. patro

Kontaktní osoby: PhDr. Helena Kokešová, Ph.D., kokesova@mua.cas.cz;

PhDr. Hana Klínková, hanaklinkova@seznam.cz

■ **Jan Fried (1881–1965). Nevšední životní příběh pelhřimovského muzejníka a historika**

Pořadatelé: Muzeum Vysočiny Pelhřimov a MÚA AV ČR, v. v. i.

Termín a místo: 29. dubna 2015, Muzeum Vysočiny Pelhřimov

Kontaktní osoba: PhDr. Hana Kábová, Ph.D., kabova@mua.cas.cz

■ **Die Sozialpolitik in den besetzten Ländern Europas, 1939–1945 / Social Policy in Occupied European Countries, 1939–1945**

Pořadatelé: MÚA AV ČR, v. v. i., a Univerzita Jana Amose Komenského

Termín a místo: 14.–16. května 2015, Vila Lanna, V Sadech 1, Praha 6

Kontaktní osoba: PhDr. Radka Šustrová, sustrova@mua.cas.cz

■ **Mimouniverzitní vědecké instituce v letech 1890–2015 /**

Non-University Institutions in Science and Humanities, 1890–2015

Pořadatelé: MÚA AV ČR, v. v. i., a Kabinet pro dějiny vědy ÚSD AV ČR, v. v. i.

Termín a místo: 27.–29. května 2015, Národní technické muzeum, Praha

Kontaktní osoba: doc. PhDr. Martin Franc, Ph.D., franc@mua.cas.cz

■ **The conference Gendering Science: Women and Men Producing Knowledge of the Commission on Women and Gender Studies of the DHST**

Pořadatelé: ÚDAUK, MÚA AV ČR, DVT, NKC – Ženy a věda, ÚSD AV ČR

Termín a místo: 4. – 6. června 2015, Karolinum, Ovocný trh 5, 116 36 Praha 1

Kontaktní osoba: PhDr. Milada Sekyrková, Ph.D., dhstconference@soc.cas.cz

■ **Beyond Defeat and Victory. Physical Violence and the Reconstitution of East-Central Europe, 1914–1923**

Pořadatelé: MÚA AV ČR, v. v. i., FSV UK a Imre Kertész Kolleg Jena

Termín a místo: 17.–19. září 2015, Vila Lanna, V Sadech 1, Praha 6

Kontaktní osoba: PhDr. Václav Šmidrkal, Ph.D., smidrkal@mua.cas.cz

■ **Vzpomínková kultura ve střední Evropě v první polovině 20. století**

Pořadatelé: Ústav českých dějin FF UK, MÚA AV ČR, v. v. i.,

Slovenská historická společnost, Historický ústav SAV

Termín a místo: 21. září 2015, FF UK Praha, nám. Jana Palacha 2, místnost 201

Kontaktní osoby: Mgr. Miroslav Michela, Ph.D., miroslavmichela@gmail.com;

PhDr. Pavel Horák, Ph.D., pavlis.horak@seznam.cz

